

อ่าซ่าฮ้อง:

พื้นที่การค้าในเมืองกับพลวัตทางชาติพันธุ์ของอ่าซ่า

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการกล่าวถึงพลวัตทางชาติพันธุ์ของชาวอำเภอข่าที่ได้เข้ามาทำการค้าสินค้าชาติพันธุ์ในเชียงใหม่ในทศวรรษ เชียงใหม่ในทศวรรษ เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มากไปด้วยการเมืองในระดับชีวิตประจำวัน การค้าของชาวอำเภอข่าในที่นี้จึงมิได้เป็นเพียงการค้าเพื่อแสวงหากำไรทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นการค้าที่มีนัยทางสังคมและวัฒนธรรมต่อความเป็นชาติพันธุ์ของพวกเขาอีกด้วย บทความนี้จึงใจใช้คำว่า “อำเภอเมือง” เพื่อสื่อให้เห็นว่าความเป็นอำเภอข่ามิใช่สิ่งที่ต้องยึดติดอยู่กับอาณาบริเวณทางกายภาพหนึ่งๆ ซึ่งก็คือคงดอยอย่างตายตัวเสมอไป ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ความเป็นอำเภอข่าได้ถูกทำให้เลื่อนไหลข้ามพรมแดนทางสังคมและวัฒนธรรมไปๆ มาๆ อย่างเป็นปกติ แม้เมืองจะถูกนิยามไว้ว่าไม่ใช่ที่ของอำเภอข่า แต่สำหรับกับชาวอำเภอข่าที่รู้จักพื้นที่และช่วงเวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอตัวตน เมืองก็คือสถานที่ที่สมควรต้องมีอำเภอข่าเข้ามาอยู่ด้วย การเข้ามาอยู่ในเมืองที่มากไปด้วยความแตกต่างทางชาติพันธุ์นอกจากจะส่งผลให้ชาวอำเภอข่าต้องเจรจาต่อรองกับความเป็นอื่นแล้ว มันยังทำให้ชาวอำเภอข่าต้องหันมาเจรจาต่อรองกับความเป็นอำเภอข่าของตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับสร้างความเป็นอำเภอข่าให้สอดคล้องกับพื้นที่ เวลา และผู้คนของเมือง วัตถุประสงค์หลักของบทความนี้คือ ต้องการชี้ให้เห็นว่าอำเภอข่ายัง คือฐานอันสำคัญยิ่งของการเจรจาต่อรองและปรับสร้างความเป็นอำเภอข่าขึ้นใหม่ภายในเมือง

คำสำคัญ: เมือง การค้า ความเป็นอำเภอข่า วิภาษวิธีของอำเภอข่ายัง

Abstract

This article discusses about the dynamics of Akhaness which immanent in Akha's production and selling of tribal crafts at Chiang Mai night bazaar. At present, the life of Chiang Mai night bazaar depends deeply on the practices of Akha traders. Selling tribal crafts here is not only a means of obtaining economic income but also socio-cultural profits for redefining their ethnic identity. The word "urban Akha" has been intentionally used here to indicate that Akhaness depends definitely not on a particular physical area (mountainous area). Under the ows of globalization, the boundary of Akhaness has been transgressing, and reshaping at all times. An urban area or city is traditionally defined as "not a place for Akhas". But for the Akhas who can nd out the right place and the right time to represent their ethnic identity, the city, especially a tourist paradise like Chiang Mai, might be subjectively redened as a place where Akhaness is in need. Living in the city call on the Akhas to negotiate incessantly with the otherness and,at the same time,even their own Akhaness. The main purpose of this article is to indicate that the dialectics which found in Akha yang is the most important basis for a reproduction of their ethnicity, even in the modern urban area.

Keywords: City, Trade, Akhaness, Dialectics of Akha Yang

บทนำ

ความเป็นอำเภอคือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาใหม่อยู่ตลอดเวลาโดยการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทั้งกับผู้อื่นและกับความเป็นอำเภอเอง ภายในกระบวนการสร้างความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์เช่นนี้ อำเภออียง (ระบบความคิด ประเพณี ความเชื่อดั้งเดิมของอำเภอ - บก) คือสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่ง

บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นอำเภอกับความเป็นเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ว่าเมื่อความเป็นอำเภอต้องมาปะทะกับความเป็นเมืองแล้วอะไรจะเกิดขึ้นกับความเป็นชาติพันธุ์ของอำเภอ ในอดีตความเป็นชาติพันธุ์อำเภอถูกกำกับมาอย่างเข้มข้นโดยอำเภออียง จนทำให้ถูกมองหรือรับรู้กันมาอย่างตายตัวว่าความเป็นอำเภอคืออะไร แต่ในปัจจุบันการที่อำเภอจำนวนไม่น้อยต้องล่องลอยเข้ามาสู่สังคมเมืองที่มากไปด้วยความเคลื่อนไหว ทั้งยังมีบริบทที่จะผลิตอำเภออียงออกมากำกับควบคุมความเป็นอำเภออีกต่อไป แล้วอะไรจะเกิดขึ้นกับความเป็นชาติพันธุ์ของพวกเขา ผู้ซึ่งในแง่หนึ่งสามารถถูกเรียกหาได้ว่าอำเภอเมือง

เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปทางชาติพันธุ์อันมีพลวัตของอำเภอเหล่านี้ มโนทัศน์เรื่องอำเภออียง ซึ่งมองเพียงผิวเผินแล้วจะเห็นเป็นเพียงสิ่งที่เข้ากันไม่ได้กับพื้นที่และเวลาของเมืองสมัยใหม่จะถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณา ทบทวน พร้อมทั้งใช้เป็นฐานการวิเคราะห์ความเป็นชาติพันธุ์ของอำเภอที่ยังคงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการต่างๆ ในระดับชีวิตประจำวันของพวกเขาภายในเมือง โดยเฉพาะปฏิบัติการทางการค้า

อำเภอเมือง

คำว่า “อำเภอเมือง” ในที่นี้หมายถึงชาวอำเภอที่ได้เข้ามาอาศัยใช้ชีวิตอยู่ในเมือง² ซึ่งเป็นบริบทที่เต็มไปด้วยปฏิบัติการและวาทกรรมอันโน้มนำไปสู่การผลิตสร้างความเป็นอำเภอซึ่งอาจดูผิดแผกแตกต่างไปจากที่เคยเป็นกันมา ความผิดแผกแตกต่างนี้เป็นความผิดแผกแตกต่างอย่างยืดหยุ่นและเปี่ยมไปด้วยความหมาย นัยอันสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ภายในเมืองของ

บรรดาอำาชา เนื่องจากว่าเมืองคือพื้นที่ที่มีความเกี่ยวพันกับการเมืองของการสร้างภาพ (the politics of representation) อย่างแนบแน่น (de Certeau, 1984 อ้างใน Smith, 2001: 116)

สังคมเมืองซึ่งถูกจัดให้เป็นขั้วตรงข้ามของสังคมอนารยะและสังคมชนบทมาโดยตลอดมักถูกมองว่าไม่ใช่พื้นที่สำหรับการศึกษาวิจัยในทางมานุษยวิทยา ซึ่งมีภาพว่าเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษา อนารยชนหรืออย่างน้อยที่สุดก็คือกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติตะวันตก (Basham, 1975: 4) ภาพเช่นนี้ดำรงอยู่ในแวดวงวิชาการด้านมานุษยวิทยาของไทยมาช้านานจนวบจนปัจจุบัน ทั้งๆ ที่ชาวเขาหรือผู้ที่ถูกจัดให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบบางกลุ่มบางคนได้โยกย้ายกระจายตัวข้ามอาณาบริเวณของชุมชนดั้งเดิมมาสู่สังคมเมืองกันมากขึ้นทุกขณะ ส่งผลให้งานศึกษาวิจัยด้านมานุษยวิทยาที่พยายามจะอธิบายถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบกับสังคมเมืองเกิดขึ้นได้ไม่มากนัก (เช่นงานวิจัยของ ทวีช และคณะ, 2540; งานวิจัยของ ขวัญชีวัน, ปันดดา และประสิทธิ์, 2546)

งานวิจัยชาวเขาที่ผ่านมามักจะวนเวียนอยู่กับเรื่องของการทำความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่เป็นผลของการพัฒนาจากภายนอก ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ในการจัดการทรัพยากร ฯลฯ แนนอนว่างานวิจัยเหล่านี้ย่อมมีประโยชน์อยู่ในตัวเอง แต่การทำความเข้าใจความเป็นไปของกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบในลักษณะนี้อยู่อำาไป ย่อมเป็นการทิ้งระยะห่างให้เกิดขึ้นในระหว่างภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่โน้มน้ำากับความเป็นไปจริงๆ ที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ได้กระทำอยู่ในชีวิตประจำวันจนเกินไป เพราะอย่างน้อยที่สุดสังคมเมืองก็แทบจะมีได้เคยมีโอกาเป็นสังคมที่ปราศจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ชำเมืองส่วนใหญ่ในทุกวันนี้ยังถูกจับจองเข้าอยู่อาศัยโดยบรรดาผู้คนผู้มีถิ่นกำาเนิดทางวัฒนธรรมอันแตกต่างหลากหลายอยู่ตลอดเวลา (Hannerz, 1996: 127) การศึกษาความเป็นไปทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบันในระดับหนึ่งจึงมีความจำาเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหยิบยกเอาความเป็นเมือง (urbanity) ขึ้นมาพิจารณาร่วมด้วย

ยิ่งภายใต้กระแสของโลกาภิวัตน์แบบปัจจุบันที่ถูกมองว่าไม่ใช่กระบวนการที่ทำให้เกิดความเหมือนกันไปทั่วโลก (homogenization) อย่างที่เคยเข้าใจ แต่เป็นกระบวนการของการสร้างความใหม่ (newness) ให้กับโลก โดยการหยิบยืมกันติดกันน้อยมาผสมกัน (เพ็งอ้ง: 66) โดยมีบรรดาเมืองที่กระจายตัวเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายระดับโลกทำหน้าที่เป็นฐานของการปฏิบัติการทางสังคม (และวัฒนธรรม) แบบผสมผสานนี้ให้กับบรรดาผู้กระทำ (agency) ในทุกลำดับช่วงชั้นของสังคมผู้ได้ชื่อว่าเป็นผู้อยู่กินในเมือง (urban inhabitants) ความสำคัญของสังคมเมืองที่มีต่อความเป็นไปทางชาติพันธุ์ก็ยิ่งมีความโดดเด่นมากขึ้นจนมีอาจมองข้ามได้

มีผู้กล่าวว่า “เราสามารถจะเข้าใจความเป็นมนุษย์ได้เฉพาะจากการศึกษาสังเกตมวลมนุษย์ในทุกๆ ที่ที่มีพวกเขาอยู่” (Basham, 1998: 30) ประโยคนี้บ่งบอกได้ดีถึงขอบเขตของพื้นที่ศึกษาของมานุษยวิทยาและเป็นประโยคพื้นฐานอันสำคัญยิ่งเมื่อนำมาพิจารณาพร้อมกับแนวความคิดเรื่อง “ภูมิทัศน์อันล้นไหลของผู้คนที่เป็กลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ” (ethnoscape)³ หรือโลกอันแปรเปลี่ยนตามสภาวะการณ์เฉพาะหน้าของผู้คนที่เกิดจากผู้คนที่เคลื่อนย้ายไปมาหรือผู้คนที่เผชิญกับความจริงว่าต้องเคลื่อนย้ายหรือมีความไฝฝ้นต้องการที่จะเคลื่อนย้าย (Appadurai, 1990: 297) ภูมิทัศน์ของผู้คนกลุ่มคนในปัจจุบันเป็นสิ่งที่ยัดเยียดล้นไหลไปมาภายใต้กระบวนการ “การสลายข้ามพรมแดนซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนอันสำคัญของโลกยุคใหม่” (เพ็งอ้ง: 301) เป็นสิ่งที่แปรเปลี่ยนไปตามการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบข้ามท้องถิ่นและข้ามชาติ ซึ่งยังผลให้การกระทำหรือแม้แต่การจินตนาการในชีวิตประจำวันของผู้คนจำนวนไม่น้อยกลายมาเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องผูกตรึงอยู่กับชุมชนท้องถิ่นที่ตายตัวแห่งเดียวเสมอไป (Smith, 2001: 14 – 20) ภายใต้ความเป็นไปในระดับโลกและระดับชีวิตประจำวันเช่นนี้ เราจะยังมาคาดหวังให้กลุ่มชาติพันธุ์ เช่นอาข่า ซึ่งเป็นผู้คนกลุ่มหนึ่งที่มีภูมิทัศน์อันล้นไหลเฉพาะตัวตามความเป็นไปของโลกปัจจุบันมาดำรงชีวิตอยู่เฉพาะภายในภูมิทัศน์แบบเดิมได้อย่างไร

เมืองหรือหากจะกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้นคือพื้นที่พิเศษบางแห่งภายในเมือง อาทิเช่น ช้างคลานในเทศบาลฯ ลานประตูท่าแพ ถนนราชดำเนินที่ถูกปิดเป็นถนนคนเดินในยามบ่ายวันอาทิตย์ ตลาดวโรรส ชุมชนแออัด หมู่บ้านจัดสรร ที่รกร้างว่างเปล่าบางแห่งในเมืองเชียงใหม่ สวนจตุจักร ถนนข้าวสาร ย่านสีลมของกรุงเทพมหานครและที่อื่นๆ อีกมากมาย ไม่เว้นแม้แต่เมืองบางแห่งในมาเลเซีย ไต้หวัน อังกฤษ อเมริกา ฯลฯ ก็อาจถูกผนวกเข้ามาสู่ภูมิทัศน์หรือชุมชนข้ามท้องถิ่น (translocalities) ของบรรดาอำเภอที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือของไทยด้วยก็ได้ จึงมีเรื่องแปลกที่เราจะมาศึกษาชาวอำเภอที่วิ่งเดินไปมาอยู่ภายในเมืองและระหว่างเมืองกับดงดอยโดยมองพวกเขาว่าเป็นอำเภอเมือง หรือชนชาติพันธุ์ผู้กำลังก้าวเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่อยู่ระหว่าง (in-between space) ความเป็นอำเภอกับความไม่เป็นอำเภอตามเงื่อนไขความจำเป็นเฉพาะหน้าของแต่ละบุคคลบนพื้นที่เมือง

อำเภอกับเมือง

อำเภอ⁴ คือกลุ่มชาติพันธุ์ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรของพวกโลโล ซึ่งกระจายตัวอยู่ระหว่างทิเบต เสดวนไปจนถึงตอนใต้ของมณฑลยูนนาน สภาพการเป็นชนกลุ่มน้อยของพวกเขาจะเลวร้ายลงไปเรื่อยๆ นับแต่แยกตัวออกมาจากอาณาจักรแห่งโลโล ประวัติศาสตร์ของพวกเขาก็ได้กลายมาเป็นประวัติศาสตร์ของสังคมก่อนรัฐอันแปราะบาง ต้องเผชิญหน้ากับอาณาจักรต่างๆ ในพื้นที่ราบที่เข้มแข็งกว่ามาอย่างต่อเนื่อง การถูกกลืนกลายเป็นชาวจีนและการถูกกดขี่โดยชนกลุ่มใดที่อพยพลงสู่ทางใต้คือสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อพวกเขามาเนิ่นนานก่อนที่จะอำนาจอาณานิคมจะแผ่อิทธิพลขึ้นมาภายหลังคริสต์ศตวรรษที่ 16 การที่อินโดจีนและพม่าถูกสถาปนาเป็นอาณานิคม การสถาปนาเป็นรัฐชาติของจีน การเกิดขึ้นของรัฐและเศรษฐกิจสมัยใหม่ เหล่านี้ล้วนทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้นระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบในการแสวงหาทรัพยากรและอำนาจทางการเมือง ทั้งยังเป็นการลดทอนโอกาสของพวกเขาในการผนวกเข้าสู่ระบบของวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองระดับชาติ และเนื่องด้วยการลดลงอย่างรวดเร็วของ

ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้ การอพยพโยกย้ายไม่ว่าจะเป็นการมุ่งลงสู่แหล่งน้ำข้างล่างหรือมุ่งขึ้นสู่แนวป่าดำนบนชั้นที่พวกเขาเคยทำกันมาในอดีตนั้นเป็นไปได้อีกต่อไป ชาวเขาเช่นอาข่าในทุกวันนี้จึงได้มาถึงจุดสิ้นสุดของการเดินทางอันยาวไกลของพวกเขาแล้ว (Geusau, 1983: 244 – 246)

อาอี⁵ ที่เคยข้ามไปรับมารดา น้องชาย น้องสาวต่างบิดาของตนมาจากฝั่งพม่าก็มีสำนึกว่าไทยคือที่สุดท้ายที่อาข่าจะมาถึงได้โดยการอพยพมาตามเส้นทางป่า “ประเทศไทยคงเป็นที่สุดท้ายแล้ว มันไม่มีป่าให้ไปอยู่แล้ว” อาเอเห็นด้วยกล่าวว่า “ไม่มีป่าให้อาข่าไปอีกแล้ว” พร้อมทั้งกล่าวต่อไปอีกว่า “เดี๋ยวนี้บนดอยทำอะไรก็ไม่พอกินหรอก หาเข้าก็กินได้ไม่ถึงคำ”

แต่หากไม่มองเฉพาะการอพยพมาตามแนวป่าเราจะพบว่าอาข่าจำนวนหนึ่งไม่ได้หยุดยั้งอยู่แต่ไทย บางคนข้ามไปถึงมาเลเซีย ได้หวัน อังกฤษ อเมริกา ฯลฯ ในไทยเองทุกวันนี้อาข่าก็ไม่ได้มีเฉพาะภาคเหนือ กรุงเทพมหานคร หัวหิน สมุย ภูเก็ต ฯลฯ คืออีกหลายๆ ที่ที่มีพวกเขากระจายไปอยู่ บ้างก็ไปค้าขายหารายได้ชั่วคราวชั่วคราว บ้างก็แต่งงานอยู่กินกับคนไทย บ้างจึงบ้างจนกลายเป็นสมาชิกคนหนึ่งของท้องถิ่นนั้นๆ ไป แต่ที่น่าสังเกตคือยามก้าวออกจากเขตดงดอยของภาคเหนือตอนบนแล้วพวกเขาส่วนใหญ่จะพากันไหลเข้าสู่พื้นที่เมืองเป็นหลัก

โดยพื้นฐานเมืองแต่ละเมืองจะดำรงอยู่ได้ก็ต้องอาศัยเครือข่าย และเมืองนั้นๆ ก็คือจุดเชื่อมประสาน (nodal point) หนึ่งๆ บนเครือข่ายเมืองขนาดใหญ่ที่แผ่คลุมโลกใบนี้อยู่ในปัจจุบัน การเป็นจุดเชื่อมประสานกระแสนของผู้คนและสิ่งต่างๆ อย่างต่อเนื่องทำให้เมืองต้องกลายมาเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างจะเปิดกว้าง พร้อมทั้งจะเปิดรับการเข้ามาปฏิบัติการของผู้คนกลุ่มต่างๆ อยู่ตลอดเวลา แต่ก็เชื่อว่าทุกรูปทุกนามและทุกกลุ่มจะเลือกทำอะไรก็ได้ตามใจปรารถนา

การเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างหรือถูกสร้างขึ้นมาให้ต้องเปิดกว้างนั้นในแง่

หนึ่งหมายถึงว่ามันคือพื้นที่ที่ต้องคอยรองรับอำนาจต่างๆ ที่ไหลหลังถึงโถมผ่านเข้ามาสู่ตัวมันอย่างเข้มข้นกว่าพื้นที่อื่นที่มีใช้เมือง ภายใต้ความเข้มข้นเช่นนี้ผู้ที่คนที่ไหลเข้ามาสู่มันจึงต้องมาเผชิญกับความกดดันของอำนาจประเภทต่างๆ อยู่โดยตลอด แต่มนุษย์ก็มีได้เป็นเพียงผู้นั่งรอนรอนรอการถูกกระทำอยู่รำไป อย่างว่าแต่ไม่มีอำนาจใดที่ครอบงำพื้นที่เมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแบบทุกตารางนิ้ว ภายใต้เงื่อนไขทางพื้นที่และเวลาอันจำเพาะเหมาะสม กระทั่งผู้ที่ถูกโครงสร้างสังคมทำให้กลายเป็นผู้ไร้อำนาจก็อาจเสาะพบช่องว่างหรือสุญญากาศทางอำนาจเล็กๆ และฉวยใช้มันให้เป็นประโยชน์กับตนได้

แม้เมืองจะเป็นพื้นที่ของอำนาจอันเข้มข้นแต่ความเข้มข้นของมันก็มีได้ตายตัว เป็นความเข้มข้นที่พร้อมจะถูกทำลายและทำให้เป็นอื่น ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำนั้นๆ ที่จะรู้จักแสวงหาสถานที่และช่วงเวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอคุณค่าในการมีอยู่ของตน ณ ที่นั้นๆ ได้หรือไม่ แม้เมืองจะเป็นพื้นที่ที่มากด้วยปัญหาแต่มันก็อำนวยโอกาสและความเป็นไปได้ให้กับผู้ที่รู้จักนำเสนอตัวตนอยู่ตลอดเวลา และอย่าเข้าใจปัจจุบันก็คือชนกลุ่มหนึ่งที่กำลังทดลองทำเช่นนั้นอยู่

เมื่อป่าหมดไป วิถีชีวิต ความคิดและค่านิยมเปลี่ยนไป เมืองก็คงเป็นที่ทำกินสุดท้ายที่อำเภอจะพากันอพยพเข้ามา เมื่อครั้งอดีตชนกลุ่มใดคือตัวการสำคัญที่ผลักดันเบียดขับพวกเขาขึ้นสู่ภูตอยสูง แต่ทุกวันนี้พวกเขากลับไหลย้อนกลับลงสู่เมืองอันเป็นศูนย์กลางทางอำนาจของคนไทยในพื้นที่ราบ การสูญเสียอำนาจให้กับผู้รุกรานจนต้องพลัดกระจ่ายออกจากหุบหล่ง (Tm-lang)^๑ เมืองเล็กๆ ของตนในครั้งนั้นตรึงอำเภอให้อยู่กับชีวิตที่ค่อนข้างอัตคัดขัดสนบนดอย พวกเขาเคยกลายเป็น “ผู้ที่อยู่ตรงกลาง” (people of the middle) ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ สูงขึ้นไปบนดอยเหนือพวกเขามีว่า ปะหล่องและขมุ กลุ่มชนผู้พูดภาษาตระกูลมอญ เขมร ที่อำเภอมองว่าแต่งกายไม่พิถีพิถันและแลดูอนารยะกว่า อีกพวกหนึ่งคืออาโลผู้ใช้ภาษาตระกูลทิเบต พม่าเช่นเดียวกับพวกเขาซึ่งอาจเป็นลาหู่ ดำไต้ลงไปจาก

ลาดเขาที่พวกเขาอาศัยอยู่คือบรรดาชนกลุ่มใด คำขับขานเชิงตำนานอันเก่าแก่ของอำชามักสะท้อนภาพว่า “อำชาคือผู้ที่ถูกกักอยู่ในที่ลาดเขาระดับกลาง และในระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย” แต่สภาพการณ์นี้มีโครงสร้างที่ตรงข้ามกับการจัดช่วงชั้นแบบศักดินาของไทย ในแง่ที่ว่ากลุ่มชนที่มีช่วงชั้นต่ำสุดกลับขึ้นไปอยู่สูงสุดบนดอย ขณะที่กลุ่มชนที่ถูกมองว่ามีช่วงชั้นสูงสุดซึ่งก็คือกลุ่มใดกลับอยู่อาศัยในที่ราบลุ่ม (Geusau, 2000: 128-142)

ทุกวันนี้แม้อำชาหลายรายจะละทิ้งที่ลาดเขาระดับกลางๆ เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมเมืองแต่พวกเขาก็ยังคงเป็นผู้อยู่ตรงกลางคล้ายในอดีต อยู่ตรงกลางระหว่างความใหม่กับความเก่า อยู่ตรงกลางระหว่างความเป็นอำชากับความไม่เป็นอำชา และอยู่ตรงกลางระหว่างปัญหากับความเป็นไปได้ต่าง ๆ นานาที่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ภายในเมือง

แล้วในสายตาของอำชาเมืองที่ทำมาหากินอยู่ในไนท์บาซาร์ เมืองคือสถานที่ที่มีลักษณะเด่นเช่นไร

เมืองคือพื้นที่ที่ดำรงความเป็นเมืองอยู่ได้ด้วยความแตกต่างจากพื้นที่ที่ไม่ใช่เมือง ความสะดวกสบายในชีวิตประจำวันที่เกิดจากความมากมายของเทคโนโลยีและสิ่งอุปโภคบริโภคคือสิ่งหนึ่งที่มาช่วยตอกย้ำความแตกต่างนั้นให้เกิดขึ้นในสายตาของอำชา

20 กว่าปีที่เข้ามาใช้ชีวิตเป็นอำชาเมืองของอาเอสสร้างความคุ้นเคยแบบหนึ่งให้กับเธออย่างแทบไม่รู้ตัว สิ่งที่ต้องได้พบได้เห็นและได้ทำเป็นประจำภายใต้การใช้ชีวิตในเมืองเชียงใหม่กลายมาเป็นจารีตน้อยๆ เฉพาะตัวที่อาจถูกรบกวนได้หากย้ายเธอกลับไปอยู่หมู่บ้านบนดอยแม้เพียงชั่วคราว “ตอนเข้ามาในเมืองใหม่ๆ ร้องไห้จะกลีบดอย ตอนนั้นเวลากลับดอยไปทำธุระทำเสร็จก็อยากรีบๆ กลับลงมาในเมืองเร็วๆ ก็แปลกทำไมรู้สึกยังงี้ก็‘ไม่รู้’ อาเอสเล่าความรู้สึกในอดีตกับปัจจุบันให้ฟัง ทั้งยังเท้าความไปถึงอาเคเพื่อนคู่หูชาวอำชาด้วยกันที่เร็วๆ นี้มาบอกกับเธอว่าจะกลับขึ้นไปอยู่กับภรรยาที่เป็นลาหู่บนดอย “อาเคนนี่ก็จริงๆ เล้ย มาบอกจะไปอยู่บนดอยและ มันจะไป

อยู่ได้ยังไบบนนั้นมีแต่ลาหู่ พูตกันก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง ไม่มีอินเทอร์เน็ตด้วย คนมันชินแล้วกับของพวกนี้จะไปอยู่ยังงั้นได้ยังไง ไม่มีทางหรอก ขนาดคนไม่ชิน (กับเมือง) ยังอยู่ยากเลย แต่นี่ชินไปแล้วด้วย” ปกติอาเคจะนิยมใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อหามิตรต่างแดน แม้เขียนภาษาอังกฤษไม่คล่องก็ไม่มีปัญหาอันใดเพราะ “เด็กที่ร้านเค้าช่วยเขียนให้ได้” “วันไหนหาหมั้นไม่เจอก็ไปดูที่ร้านเน็ตเหอะ” อาปีเคยสรุปพฤติกรรมมาเคให้ฟังคร่าวๆ

เมืองจึงเป็นเหมือนเครื่องเปลี่ยนอำช่าอยู่กลายๆ ในทุกด้านไม่เว้น แม้แต่สำนึกของความเป็นอำช่า โดยเฉพาะอำชารุ่นเยาว์ยุคปัจจุบันที่เติบโตขึ้นมาบนดอยท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านของวิถีชีวิตและการอ่อนกำลังอย่างรวดเร็วของระบบคุณค่าของอำช่าแบบเดิมที่เรียกว่าอำช่าย็อง

คำวันหนึ่งญาติคนหนึ่งของอาเอที่เข้ามาอยู่ในเมืองไล่เลี่ยกับเธอมาเยี่ยมเธอที่ร้าน บิดาของอาเอที่ลงมาจากดอยชั่วคราวกำลังนั่งกินอาหารเย็นอยู่ ญาติผู้นั้นมองไปทางแกแล้วเปรยขึ้นเบาๆ ว่า “เป็นห่วงลูกชาย (น้องคนสุดท้องของอาเอ) สุดท้ายมีคนเตียวนะเลยเป็นคนโปรด แต่เด็กมันลงมาอยู่ในเมืองตั้งนานแล้ว มันจะเป็นให้อย่างที่แกหวังรี” สำหรับคนรุ่นบิดาอาเอที่เติบโตมาด้วยโลกทัศน์ที่เป็นผลผลิตของอำช่าย็อง การฝากความหวังไว้กับบุตรชายในฐานะผู้สืบทอดสายตระกูลและให้ความสำคัญกับเขาเป็นพิเศษจะเป็นเรื่องธรรมดา แต่สำหรับอำชารุ่นเยาว์ย็องใดจะมีความหมายมากไปกว่าการได้เข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในเมือง สังคมที่เต็มไปด้วยวัตถุและความสะดวกสบายซึ่งถึงแม้จะได้มาได้ไม่ง่าย แต่ก็มากมายกว่าบ้านเดิมบนดอย

ช่วงหนึ่งอาเอมักบ่นเกี่ยวกับหลานสาวที่พามาอยู่ด้วยในเมืองเพื่อให้มาเรียนต่อแต่เรียนไปได้ไม่นานหลานสาวก็ขอเลิกเรียนและกลับขึ้นดอยไป แต่จากนั้นไม่นานก็กลับลงมาเมืองเชียงใหม่อีก “มันไม่มีอะไรทำไง ไรก็ไม่ทำแล้วเตียวเนี่ยะ เลยไม่รู้จะทำอะไร ความจริงก็เคยบอกให้ไปเรียนภาษาอังกฤษเพิ่มตรงท่าแพเนี่ยจะได้มาขายของกับฝรั่งได้ก็ไม่เอา ชอบแต่จะไปทำงานสบายๆ ไม่เข้าใจเด็กสมัยนี้เลยทำไมเป็นยังงี้ ชี้แจงทำงานหนัก”

เธอกล่าวอย่างไม่เข้าใจว่าเหตุใดอาชารุ่นเยาว์อย่างหลานสาวตนจึงมีพฤติกรรมเช่นนี้ “อุตสาหกรรมให้มาอยู่ในเมือง ไม่เรียนหนังสือก็ไม่ใช่ไร แต่อย่างน้อยก็ยังได้เจอคนเยอะ ได้เรียนรู้อะไรใหม่ๆ แต่ไม่สนใจอะไรเลย จะเอาแต่สนุก ยังไงๆ อยู่ที่นี่มันก็ยังดีกว่าบนดอย ยังได้เห็นได้เจออะไรเยอะกว่า จะได้รู้จักคิด กลายเป็นว่ามาอยู่ที่นี่แล้วแยกอยู่บนดอย จะเอามาเลี้ยงให้ตึกก็ไม่เอา อยู่ในเมืองโอกาสเยอะจะตาย” คำบ่นอันยืดยาวของเธอสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางมุมมองของเธอกับหลานสาวที่มีต่อเมืองไปพร้อมๆ กับลักษณะเด่นสำคัญอันหนึ่งของสังคมเมืองโดยเฉพาะเมืองที่มีผู้คนเคลื่อนผ่านอย่างเข้มข้นเช่นเชียงใหม่ว่า “เมืองคือที่ของโอกาส” ต่างๆ นานา ถ้ารู้จักแสวงหาและไขว่คว้า แต่การแสวงหาและไขว่คว้าสำหรับอาเอ และพวกที่ขายของอยู่ติดๆ กันต้องกระทำอย่างมีศักดิ์ศรีอยู่บ้าง

ตัวอย่างเช่นบางช่วงที่การค้าซบเซาเพราะนักท่องเที่ยวมาเดินซื้อกันน้อย อาเอและพวกเธอจะมีความกังวลกับรายได้ โดยเฉพาะอาอีกับอาเอฟที่มีลูกน้อยวัยกำลังกินถึง 4 คน ช้างๆ ร้านของพวกเธอมีมีขทานชาวพม่าพาลูกมานั่งขอเงินนักท่องเที่ยวเป็นประจำ ตรงนี้คือทำเลทองแห่งหนึ่งเพราะมีฝรั่งเดินผ่านตลอด รายได้ในแต่ละวันของขทานเหล่านี้อยู่ในเกณฑ์ดี “ฝรั่งก็ชอบให้พวกนี้เนาะ แค่อวดูน่าสงสาร” อาเอเอ่ยขึ้นหลังจากเห็นฝรั่งหย่อนเงินลงไปในถ้วยน้ำพลาสติกแบบใช้แล้วทิ้งที่เพิ่งเก็บมาจากถังขยะริมทางเมื่อครู่ อาอีที่วันนี้ออกมาขายของแทนภรรยาที่ท้องแก่เต็มที แต่กลับยังขายไม่ได้แม้แต่บาทเดียว หันไปมองการหากินของขทานนั้นเปรยขึ้นว่า “วันนี้ยังไม่ได้ประเดิมเลย จะเอาถ้วยมานั่งขออย่างนี้มันก็ทำไม่ได้ วันหนึ่งได้หลายนะเนี่ยะ แต่ไม่เอาหรอก” บางวันที่อาเอเองและอาดีขายไม่ดีก็จะหันมามองขทานพวกนี้ยามที่มีฝรั่งหยุดค้อมกายลงไปหย่อนเงินใส่ถ้วย แต่เธอและเขาก็เพียงมองดูพร้อมทำสีหน้าครุ่นคิดอะไรบางอย่าง แต่ที่เห็นได้ชัดคืออาช่าเหล่านี้ไม่เคยหากินด้วยวิธีของขทานเช่นนั้น

อาเอและพวกเผชิญชีวิตในเมืองมาด้วยค่านิยม “ต้องอดทนและหากินอย่างมีศักดิ์ศรี” ซึ่งต่างไปจากค่านิยมที่อาชารุ่นเยาว์อย่างหลานสาวเธอ

สร้างขึ้นมาจากบริบทของยุคสมัยนี้ ที่ตัวเธอมองว่า “ไม่อดทนนะเด็กสมัยนี้ นึกจะทำอะไรก็ทำ” หรือ “เด็กสมัยนี้ขี้เกียจทำงานหนัก” บริบทและโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนไปอาจเป็นตัวกระตุ้นให้ค่านิยมเช่นที่อาชารุ่นอาเอียดถือถูกทำให้เป็นอื่น แต่มีว่าอาชาผู้นั้นจะเป็นใคร มีค่านิยมแบบใด เมืองก็จะเป็นยังคงเป็นสถานที่ที่อำนวยความสะดวกให้กับเขา ขอเพียงเขารู้จักแสวงหา

อาอีเคยกล่าวว่า “ในเมืองมันอยู่ง่าย ไปหาอะไรมาขายมันก็ขายได้หมดแหละ” ความต้องการในการบริโภคที่แตกต่างหลากหลายและไม่จำกัดของผู้คนในเมืองคือบริบทที่ช่วยตอกย้ำ ภาพในแง่มุมมองของการเป็นตลาดขนาดใหญ่ของเมืองเชียงใหม่ให้กับอาอี “แต่จะขายดีไม่ดีอีกเรื่องหนึ่ง แต่มันขายได้ เอามาตั้งๆ ไปก็ขายได้” คำพูดของอาอีให้ภาพเมืองที่อยู่ในความคิดเขาได้เป็นอย่างดีว่านั่นคือที่ของโอกาส

หาอะไรมาขายก็ขายได้ แต่จะขายอะไร ณ ที่ใดถึงจะทำให้อาชาอย่างพวกเขาได้ทั้งเงินและที่ยืนในพื้นที่เมืองไปพร้อมๆ กันเล่า

นอกจากจะเป็นพื้นที่ของโอกาสแล้วในสายตาของอาชา เมืองยังเป็นที่ที่มีทั้งความจริงและความลงปะปนกันอยู่

คำวันหนึ่งอาเอเล่าว่า “วันนี้มีพวกเรียไรเงินมาแถวบ้านเยอะมาก มาขอเงินทำโลงศพอะไรยังเงี้ย ไม่รู้จริงรีเปล่าที่มาขออะ ไม่ใช่ขอเสร็จก็เอาเงินไปกินเบียร์กัน จริงๆ คนดีที่เค้าทำจริงๆ ก็คงมีนะ แต่แยกไม่ออกอะ” เธอกล่าวตำหนิความไม่แนชัดในวิถีปฏิบัติของผู้คนในเมืองยุคนี้ที่ทำให้เธอต้องระมัดระวังตัว ก็ดังที่จอร์จ ซิมเมลได้กล่าวไว้นานแล้วว่า “ชาวเมืองมีปฏิกิริยาต่อเรื่องราวรอบตัวด้วยหวัสมมองมากกว่าหัวใจ” (Simmel, 1964: 636)

แต่บ่อยครั้งในพื้นที่การค้าอย่างเชียงใหม่ในท่าชาวที่มีการไหลเข้าออกของผู้คนมากเป็นพิเศษตัวอาเอเองก็ใช้ความกำกวมไม่แนชัดนี้ให้เป็น

ประโยชน์กับตนเอง เช่นแม่เธอจะบ่นว่า “ไม่ชอบถูกเรียกว่าแม่วะ” แต่คราวที่ขายผ้าปักม้งผืนงามให้แก่สตรีไทยผู้ดูมีฐานะเธอก็ให้เหตุผลของการไม่ควรลดราคาว่า “อันนี้เป็นงานฝีมือนะคะ ญาติหนูทำเอง” หากตีความตามมุมมองของนักท่องเที่ยวไทยที่เหมารวมให้ชาวเขาทุกเผ่าเป็น “แม่วะ” ม้งร้านข้างๆ อย่างพี่แดงและอาช่าอย่างเธอก็ล้วนเป็น “แม่วะ” ด้วยกัน อาเอจึงไม่ได้กล่าวโป๊ปด

การค้าสินค้าชาติพันธุ์ในไนท์บาซาร์เชื่อว่าทุกครั้งจะต้องทำให้ตัวสินค้า รวมทั้งตัวผู้ค้ามีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ชัดแจ้งเสมอไป บางครั้งก็ต้องรู้จักทำให้ขายอมรับความเป็นแม่วะที่นักท่องเที่ยวไทยนิยมและหยิบยื่นให้เพื่อมิให้เสียบรรยากาศทางการค้า อาเอก็กล่าวให้อาเอฟังหลังจากที่ได้ยินเธอบ่นว่า “ไม่ชอบถูกใครมาเรียกว่า ‘แม่วะ’ ว่า ‘บางที่มีคนไทยมาซื้อของนี่ (ชี้มาที่ตัวเอง) ก็เป็นแม่วะ อาตาก็เป็นแม่วะ เป็นแม่วะไปหมด’ แล้วก็ยี้มๆ” บริบทของการเป็นพื้นที่การค้าสำหรับนักท่องเที่ยวชี้ทำให้เกิดปฏิบัติการเช่นนี้

ความเป็นอาช่าไนท์บาซาร์อย่างของอาเอและพวกที่ถูกผลิตซ้ำและสร้างใหม่ขึ้นมาภายในพื้นที่เมืองที่มีทั้งความจริงและความลวงดำรงอยู่ร่วมกัน จึงเป็นความเป็นอาช่าที่มีทั้งความเป็นอาช่า ความเป็นแม่วะและความเป็นชาติพันธุ์อื่นๆ ผสมผสานอยู่ในตัว บางคราความเป็นอาช่าก็ฉวยชัด บางคราความไม่เป็นอาช่าก็ฉวยชัด แล้วแต่คู่กรณีและสภาวะการณ์เฉพาะหน้าที่ได้มาเผชิญ

คือความเป็นอาช่าที่ทั้งแตกต่างจากความเป็นชาติพันธุ์อื่นและแตกต่างจากความเป็นอาช่าที่สืบทอดกันมาตามจารีต คือความเป็นอาช่าที่เกิดจากการทำให้ความเป็นอาช่าแต่เดิมมากลายเป็นอื่น ปรากฏการณ์นี้ไม่ได้เกิดขึ้นมาเฉพาะภายในสังคมเมือง เพียงแต่มีให้เห็นอย่างเข้มข้นมากสุดในสังคมเมือง สังคมที่อาช่ามองว่าแตกต่างไปจากบ้านเดิมบนดอย แต่ก็คอยหยิบยื่นโอกาสให้กับอาช่าที่รู้จักแสวงหา

มิได้เป็นการปฏิเสธความเป็นอาช่าแต่กลับเป็นการแต่งแต้มเนื้อหาสาระ

ใหม่ ๆ ให้ความเป็นอำขา อาเอเองไม่เคยปฏิเสธความเป็นอำขาถ้ามีผู้ถามหา เช่นวันหนึ่งมีฝรั่งสามिरรยาคู่หนึ่งเดินมาดูเข็มขัดผ้าม้งที่ร้านเธอ ฝ่ายภรรยาเลิกขายเสื้ออวดเข็มขัดอำขาแบบเดิมที่เพิ่งซื้อมาจากอีกร้านหนึ่งให้อาเอดู อาเอเห็นก็ว่า “ดีสี้ออำขา” ฝรั่งตอบว่า “เยสอำขา” หลังจากเลือกไปสักพักฝ่ายภรรยาก็ตกลงซื้อเข็มขัดไปเส้นหนึ่ง “ไอ โลด์ ดีส์ แอนด์ ยู อาร์อำขา?” “เยส ไอ แอมอำขา” อาเอตอบขัดถ้อยขัดคำ ฝรั่งผู้นั้นดูมีสีหน้าพึงพอใจ จ่ายเงินค่าเข็มขัดให้เธอแล้วเดินจากไป อาเอไม่แต่งชุดอำขา แต่หากมีผู้มาถามเธอก็จะบอกตามตรง แต่ก็ไม่ได้บอกแบบพรวดพราดเพื่อสำนึกความเป็นอำขาของเธอเกิดขึ้นได้แม้ยามอยู่ในชุดกางเกงยีนส์กับเสื้อสตรีที่มีขายทั่วไปตามท้องตลาด หรือแม้แต่อยู่ในชุดเจ้านางเธอก็ยังยืนยันว่าเธอเป็นอำขา

เรื่องมีอยู่ว่าเธอต้องการถ่ายรูปในชุดเจ้านางที่ร้านถ่ายรูปในเชียงใหม่ ในที่บาซาร์หลายร้านถ่ายให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นที่ระลึกของการมาเยือนเชียงใหม่ สามีฝรั่งของเธอไม่เห็นด้วยแต่วันหนึ่งช่วงที่สามีเธอกลับไปอเมริกา เธอและอาปีผู้เป็นน้องสาวก็ตกลงใจไปถ่ายรูปชุดเจ้านางด้วยกัน อำขาสองพี่น้องนอกจากจะไม่แต่งชุดอำขาแล้วยังปลอมมาแต่งชุดไทยล้านนาที่ทำขึ้นมาเพื่อนักท่องเที่ยวอีกด้วย เมื่อสามีเธอกลับมาเธอยืนรูปอย่างกล้า ๆ กลัว ๆ ให้เขาดู สามีเธอเอ่ยขึ้นว่า “เสียใจด้วยที่ต้องบอกว่าย่างงี้ๆ ก็ไม่ชอบดูไม่เป็นตัวจริง” เธอจึงว่า “ก็แค่ถ่ายไว้ดูเล่น แก่แล้วจะมาถ่ายก็ไม่ได้” พร้อมทั้งหัวเราะขันๆ กับการกระทำของตนเอง ปฏิภิรียาของสามีดูจะต่างจากปฏิภิรียาของบิดาเธอที่ลงมาจากดอยเพื่อเยี่ยมดูเธอ บิดาเธอยามเห็นรูปนี้กลับยิ้มอย่างพึงใจแล้วเอ่ยขึ้นว่า “สวย” อำขาผู้พี่แต่งชุดไทยล้านนาสีแดงอำขาผู้น้องแต่งชุดไทยล้านนาสีฟ้า พื้นที่เมืองอย่างช้างคลานในที่บาซาร์เปลี่ยนอำขาอย่างเธอไปได้ถึงเพียงนี้

แต่อำขาอะไรจะมาอยากสวมใส่ชุดไทยล้านนากับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการร้านแต่งชุดถ่ายรูป ภาพถ่ายตนในชุดไทยล้านนานี้อาจเป็นแค่ที่ระลึกหรือสัญลักษณ์ของความเป็นเชียงใหม่ที่ควรหามาสะสมไว้ในอัลบั้ม แต่

สำหรับอำเภออย่างอาเอมั้นคือเครื่องหมายของความเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ มันคือเครื่องหมายของการเปลี่ยนแปลงในสำนึกเกี่ยวกับตัวตนของเธอ มันคือสัญลักษณ์ของการรื้อปรับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของอำเภออย่างเธอใหม่

ถามอาเอว่าเข้ามาใช้ชีวิตในเมืองเป็นเวลานานเช่นนี้แล้วมีความรู้สึกที่ว่าตัวเองเป็นคนไทยหรือเป็นอำเภอ เธอหนึ่งคิดแล้วเอื้อนเอ่ยออกมาว่า “ถ้าไม่คิดอะไรมาก ก็รู้สึกตัวเองเป็นไทยนะแหละ แต่ถ้าคิดลึกๆ คิดมากๆ ก็รู้สึกว่าตัวเองเป็นอำเภอ เพราะพอบอกว่าเป็นคนไทยแล้วก็รู้สึกว่ามันมีอะไรบางอย่างห้อยท้ายอยู่ มันมีอะไรบางอย่างที่ไม่เหมือนคนไทยคนอื่น อย่างพูดก็ไม่เหมือนเค้า กินก็ไม่เหมือนเค้า (ชอบกินผัก ผลไม้จากดอย ทำอาหารอำเภอ กินเอง) แต่งตัวนี่จริงๆ ก็ไม่เหมือน”

เงื่อนไขด้านเวลาหรือการอยู่ในเมืองมานานผนวกกับการเป็นผู้พลัดถิ่น มาจากอาณาบริเวณทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง คือสิ่งที่เอื้อให้เกิดความเป็น “พลเมืองทางวัฒนธรรม” ที่ซ้อนทับกัน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอาเอกลายมาเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะถูกจำแนกแยกประเภทได้อย่างลงตัว ภายใตความเป็นไทยของเธอก็มีความเป็นอำเภอห้อยท้ายอยู่ ขณะเดียวกันภายใตความเป็นอำเภอของเธอก็มีความเป็นไทยห้อยท้ายอยู่ ภายใต้สภาวะการณ์ทางอัตลักษณ์เช่นนี้จึงเกิดมีอำเภอที่อยากใส่ชุดเจ้านางแบบล้านนาถ่ายรูปเก็บไว้ดูวันหน้า

ชีวิตในแต่ละวันที่ดำเนินไปภายในเมือง แท้ที่จริงคือการสร้างและสะสมความหมายใหม่ๆ ที่ไม่มีวันสิ้นสุดให้กับความเป็นอำเภอ มันถูกสร้างเสริมใหม่และเก็บสะสมไว้เพื่อนำไปใช้สนทนากับความเป็นอำเภอที่เป็นผลผลิตของความทรงจำจากอดีต กล่าวกันว่าความเป็นเอกภาพของอำเภอแต่เดิมมามีรากฐานอยู่ที่ย็อง (Geusau, 2000: 123) แต่นั่นคือสภาพการณ์ที่อำเภอยังแทบมิได้ปลดกระจายเข้าสู่สังคมเมือง แล้วสำหรับกับบรรดาอำเภอเมืองในทุกวันนี้เล่า ย็อง ยังคงเป็นสิ่งที่ทรงอิทธิพลต่อการผลิตสร้างความเป็นอำเภอให้แก่พวกเขาหรือไม่ และภายใต้เงื่อนไขแบบใด

อ่าข่าย็อง

กลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลทิเบตพม่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ทางภาคเหนือของไทย มีจุดรวมกันอยู่อันหนึ่งคือในประวัติศาสตร์ของพวกเขาก็ทราบได้ ไม่เคยมีความสำเร็จในการสถาปนาอำนาจทางการเมืองและเขตแดนของตนเองขึ้นมาเลย การเป็นชนกลุ่มน้อยมาโดยตลอดได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของพวกเขา (Geusau, 1983: 246)

อ่าข่าคือตัวอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ ประวัติศาสตร์ของการถูกทำให้เป็นชายขอบด้านการเมืองและนิเวศวิทยาของพวกเขารวมทั้งความพยายามของพวกเขาก็จะเอาชนะสภาพการณ์เช่นนี้ด้วยการรู้จักปรับตัวมาอย่างต่อเนื่องได้สร้างแกนกลางอันสำคัญให้กับวัฒนธรรมของพวกเขาคความพยายามอย่างยิ่งยวดที่จะใช้ทรัพยากรในระบบนิเวศอย่างเข้มข้นแต่ยั่งยืนและการปรับตัวเข้าหาศูนย์กลางอำนาจที่อยู่รอบข้างถูกสะท้อนผ่านการจดจำและความรู้ที่มีมาแต่อดีตเกี่ยวกับระบบนิเวศ การเกษตร กฎหมาย รูปแบบการดำเนินชีวิต จิตวิทยา พิธีกรรม เครือญาติ การปฏิบัติต่อบรรพบุรุษและระบบวงศ์ญาติ หากปราศจากมิตินี้เราคงไม่สามารถเข้าใจวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยอย่างอ่าข่าได้ มันคือส่วนหนึ่งของกลไกในการเอาตัวใหรอดของอ่าข่า (Geusau, 2000: 123) แกนสำคัญของวัฒนธรรมของพวกเขาก็คืออ่าข่าย็อง⁷

คำว่า “อ่าข่าย็อง” (Akha yang/Akha zang) ถูกแปลว่าศาสนา วิถีชีวิต ธรรมเนียมปฏิบัติ มารยาทและพิธีกรรมของอ่าข่าหรือธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของอ่าข่าที่ถูกส่งผ่านกันมาทางสายพ่อ อ่าข่าย็องเป็นภาระอันหนักหนาหาว่ามีความชอบธรรมของอ่าข่า ไม่มีการอ้างถึงอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดในอ่าข่าย็อง อำนาจอันชอบธรรมของย็องเกิดจากความสำเร็จที่สืบเนื่องกันมาทางบรรพบุรุษสายบิดาเมื่อ 64 รุ่นก่อนที่เกิดขึ้นในระหว่างการเดินทางอันยาวไกลของพวกเขามาจากชายแดนทิเบตเข้าสู่จีน พม่าและไทย

ย็องคือความรู้ที่สืบทอดกันมาเป็นสาย มันคือระบบของกฎจารีตที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของชีวิตอำเภอฯ อาจกล่าวได้ว่าย็องคือวัฒนธรรม การแปลคำว่าย็องว่าศาสนาอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเพราะอำเภอฯยืนยันว่า พวกเขาไม่เคยกราบไหว้บูชาเทพยดาผู้สูงศักดิ์ใด ย็องเป็นระบบของธรรมเนียมที่ได้รับการจัดวางรูปแบบไว้อย่างเข้มข้นซึ่งเป็นตัวมากำหนดวิถีชีวิตของอำเภอฯ มันคือคลังสะสมประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของอำเภอฯ (Geusau, 1983: 249; Geusau, 2000: 146)

อำเภอฯย็องบรรจุไว้ด้วยข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทั้งในรูปของบุคคลและกลุ่มคนที่อยู่ภายในสังคมอำเภอฯ ภายในครอบครัวภายในสายตระกูล นอกจากนี้อำเภอฯย็องยังกำหนดด้วยว่าอำเภอฯควรจะจัดความสัมพันธ์กับบรรดาคนนอกอย่างไร ย็องจะบรรยายไว้อย่างละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน... ในอำเภอฯย็องเส้นแบ่งระหว่างการทำทางพิธีกรรมและการกระทำที่ไม่มีลักษณะเป็นพิธีกรรมบางครั้งก็ยากจะถูกขีดแบ่งได้ ทั้งยังไม่มีเส้นแบ่งอันแน่ชัดระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับความธรรมดาสามัญในจักรวาลวิทยาของอำเภอฯ อำเภอฯย็องมองว่าทุกสิ่งในจักรวาลเชื่อมสัมพันธ์กันไปหมด การทำให้เกิดความสอดคล้องต้องกันระหว่างจุลจักรวาลของมนุษย์กับกระบวนการต่าง ๆ ในมหจักรวาลและระบบนิเวศจึงเป็นเรื่องสำคัญ ย็องจะกำหนดให้ทำอะไรในเวลาและสถานที่ที่เหมาะสม กิจกรรมของมนุษย์การประกอบพิธีกรรม ลำนำเพลงหรือแม้แต่คำกล่าวต้องขึ้นอยู่กับความถูกต้องเหมาะสมด้านพื้นที่และเวลา (Geusau, 1983: 249-253)

เพลงแห่งการเก็บเกี่ยวจะนำมาร้องในช่วงปักดำมิได้ เพลงแห่งการไปไร่ต้องไม่นำมาร้องในตอนเดินกลับบ้าน นอกจากช่วงเวลาของการไล่ชิงช้าแล้วก็ไม่ควรไล่ชิงช้า กฎเกณฑ์ทำนองนี้ดูแน่นิ่งและตายตัว แต่หากพิจารณาสภาพชีวิตในหมู่บ้านอำเภอฯซึ่งเป็นบริบทที่ให้เกิดมันร่วมด้วยเราอาจได้เข้าใจในแง่มุมที่ต่างออกไป ความเตื่อตร้อนวุ่นวายจากน้ำมือมนุษย์ด้วยกันและภัยธรรมชาติเช่นความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ โรคระบาด

โจรสลัด การลอบเข้ามาจู่โจมของกลุ่มชนที่กร้าวแกร่งกว่า การขึ้นมาของกองทัพ เจ้าหน้าที่จากพื้นราบ รวมทั้งการมีความสัมพันธ์ที่ไม่ยั่งยืนกับที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน เครื่องมือทำกิน สัตว์เลี้ยงและเพื่อนบ้านที่ส่วนใหญ่เกิดจากการเป็นกลุ่มชนกึ่งเร่ร่อนที่มักถูกกดขี่ให้เคลื่อนย้ายหาที่ทำกินแห่งใหม่ อัตราการตายของทั้งคนและสัตว์เลี้ยงที่สูง เหล่านี้คือความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องที่เป็นเงื่อนไขให้ชุมชนอ่าข่าในอดีตต้องมีความยืดหยุ่นให้กับมันและต้องพร้อมจะปรับตัวเข้าหามัน

นับแต่มีอ่าข่าเกิดขึ้นมาความเดือดร้อนวุ่นวายที่เกิดจากปัจจัยต่างๆ ข้างต้นจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของพวกเขาอยู่เป็นประจำ สภาพการณ์เช่นนี้หล่อหลอมให้เกิดการมองชีวิตแบบอนิจจัง ทุกสิ่งไหลผ่านไปไม่มีอะไรคงเดิม มุมมองที่ดูคงที่ตายตัวในจักรวาลวิทยาของอ่าข่าความจริงแล้วคือการอธิบายตีความความเป็นไปที่ต้องการหักล้างกับความเปลี่ยนแปลง ความลำบากยากแค้นและสิ่งที่มีคาดฝันในชีวิตของพวกเขาที่มีเกิดขึ้นในอัตราที่สูง อ่าข่ายังคือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ปรับสมดุลให้กับชีวิตอ่าข่าที่ต้องมาดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นภายในความสัมพันธ์กับกลุ่มชนรอบข้างที่มักจะเข้มแข็งกว่า เนื้อหาคำขับขานโบราณช่วยยืนยันการตีความนี้

แม้สตรีจะเปลี่ยนสายตระกูลยามแต่งงานไปแต่ธรรมเนียมของสตรีอ่าข่า
ชราในการหันมาสวมกระโปรงขาวย่อมไม่เปลี่ยน
แม้บุรุษจะเปลี่ยนที่พำนักลิขครั่ง ปอยผมกลางศีรษะเขาย่อมยังมีอยู่
แม้คนจะเปลี่ยนไป อ่าข่ายังต้องไม่เปลี่ยน...
(เพ็งอ้ง: 253-255)

อ่าข่ายังคือตัวจุดหาจุดหมุน (fulcrum) ที่คอยเสริมแรงให้กับชีวิตที่มากไปด้วยความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องของอ่าข่า มันเป็นตัวเชื่อมตรงกลางระหว่างความคงที่กับความเปลี่ยนแปลงด้วยระบบของธรรมเนียมปฏิบัติอันซับซ้อนที่เป็นคล้ายผู้คุมกฎกลางที่ทรงสิทธิอำนาจ ซึ่งพอจะช่วยให้สามารถรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันได้เกือบจะทุกประเภท ตัวอย่างเช่น

เมื่อเจ้าเข้าป่าล่าสัตว์มาได้ ตามข้อพึงปฏิบัติในย็องเจ้าควรแบ่งขาหน้าด้านขวาให้แก่พี่สาวเจ้า ถ้าพี่สาวเจ้าไม่อยู่บ้านก็จะนำไปหมกขี้เถ้าแล้วแขวนไว้เหนือเตาไฟฝ่ายหญิง ควันไฟจะช่วยรักษาเนื้อนั้นไว้จนกว่าเธอจะกลับมา และถ้าหลังจากนั้นหนึ่งปีเธอยังมีมา เจ้าก็สามารถจะกินหรือขวางป่าเนื้อนั้นทิ้งไปได้ เจ้าไม่สามารถจะปลุกข้าวหรือถางดาหย้าในวัน 2 วันที่ถูกกำหนดให้เป็นวันหยุดพักผ่อนในรอบ 12 วันได้ แต่เจ้าสามารถจะปลุกถั่วลันเตา (ที่มีคนนอกนำเข้ามา) ได้ เพราะบรรพบุรุษไม่ได้กล่าวไว้ว่าห้ามปลุกถั่วนี้...

เมื่อมีความต้องการเงินตราเกิดขึ้น อาช่าย็องก็ถูกปรับเปลี่ยนให้อนุญาตให้อาชาลงมาเป็นแรงงานรับจ้างในที่ราบของพม่าได้ในช่วงเดือนสิงหาคมถึงพฤศจิกายน ค่าจ้างงานโบราณของอาชารายงานได้อย่างถูกต้องว่าพวกเขาได้เรียนรู้การสร้างบ้าน การออกแบบเสื้อ การปลูกไผ่ยาสูบ ฯลฯ มาจากใครและด้วยเหตุผลใด สิ่งเหล่านี้แต่เดิมมาไม่มีอยู่ในวัฒนธรรมอาชา แต่ย็องก็อนุญาตให้มีการเรียนรู้และนำเข้ามา ย็องที่ดูเป็นเพียงข้อกำหนดอันตรายตัวนั้นความจริงเป็นสิ่งที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรม (เพ็งอ้ง: 255-256) เนื้อหาของย็องคือข้อกำหนด แต่ข้อกำหนดนี้เป็นข้อกำหนดที่มักจะเปิดกว้างหรือพยายามจะหลีกเลี่ยงเลือกไว้ให้กับผู้ปฏิบัติ โดยเฉพาะในกรณีของการที่ต้องมาเผชิญกับสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในสังคมอาชา

อาช่าย็องไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้อธิบายสภาพความจริงในลักษณะที่ว่ามันเป็นเพียงกลุ่มก้อนของบรรดาข้อตรงข้าม แต่ย็องจะอธิบายสภาพความจริงในลักษณะที่ว่ามันเป็นการเคลื่อนไหวไปมาระหว่างสองข้อที่ตรงกันข้ามที่มนุษย์อย่างอาชาต้องพยายามทำอยู่ตลอดเวลาเพื่อไปให้ถึงพื้นที่ตรงกลางๆ ในมุมมองเกี่ยวกับความเป็นจริง (reality) ของอาชา มิใช่ว่าทุกสิ่งจะต้องถูกสร้างมาในลักษณะข้อตรงข้ามเสมอไป หรือถึงแม้ในชีวิตประจำวันหลายต่อหลายสิ่งจะถูกกำหนดขึ้นมาในลักษณะข้อตรงข้ามเช่น รวย-จน ด้านบนดอย-ด้านล่างดอย สิ่งที่มีมองเห็น-สิ่งที่มีมองไม่เห็น ฯลฯ แต่วิธีหนึ่งซึ่งช่วยให้อาชาพอจะดำรงชีวิตอยู่ได้ก็คือการคิดหรือการมองที่พยายามจะ

เอาชนะความขัดแย้งระหว่างขั้วตรงข้ามนั้น ซึ่งก็คือการปฏิเสธความสุดขั้วสุดกู่ในเชิงวิภาษวิธี (dialectical movement between extremes) เช่นการที่อำเภอมองว่าศูนย์กลางของอาณาบริเวณแห่งชีวิตของพวกเขาไม่ใช่ทั้งเมืองในพื้นที่ราบและหมู่บ้านบนเขตดอยสูง แต่มันคือหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างที่สูงกับที่ราบหรือที่ลาดเขาระดับกลางๆ การเลือกที่ตั้งชุมชนเช่นนี้เป็นการพยายามที่จะเชื่อมอยู่ตรงกลางระหว่างที่ราบกับที่ลาดเขาที่สูงกว่าเป็นความพยายามที่จะเอาชนะความสุดขั้วระหว่างที่ราบซึ่งถึงแม้จะสมบูรณ์กว่าแต่ก็มีกลุ่มชนที่เข้มแข็งกว่าครอบครอง กับที่ลาดเขาสูงขึ้นไปที่เป็นเขตแดนของกลุ่มชนที่อ่อนแอกว่าตน มันเป็นการเลือกที่เกิดขึ้นจากการปฏิเสธความสุดขั้วทั้งสองด้านที่ช่วยให้อำเภามีทำเลที่ “พอใช้ได้” ในการดำรงชีวิต (เรื่องเดียวกัน: 260-264)

อำเภอได้รับรวมเอาเรื่องราวที่ประสบในการอพยพและความผันผวนในโชคชะตาทางเศรษฐกิจการเมือง นิเวศวิทยาของพวกเขาเข้ามาสู่ย็อง ในรูปของการอธิบายแบบแย้งกันค้ำจ้งระหว่างขั้วตรงข้ามที่ส่งผลให้ตนต้องเลือกที่จะอยู่หรือทำอะไรแบบกลางๆ ในจักรวาลวิทยาหรือความคิดของอำเภอ ความขัดแย้งเหล่านี้มักถูกอธิบายในรูปของวิภาษวิธี ซึ่งนำไปสู่การขึ้นว่าจงยึดทางสายกลางเพื่อที่จะสามารถเคลื่อนต่อไปได้ในประวัติศาสตร์ จงประนีประนอมและยอมทำบางสิ่งให้เป็นที่รับได้ของผู้คนเพื่อความอยู่รอด จงรู้จักยืดหยุ่นเพื่อที่จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับชนกลุ่มใหญ่และความกดดันต่างๆ จากภายนอกได้ (เรื่องเดียวกัน: 276)

คุณลักษณะเหล่านี้ของย็องยังคงมีอิทธิพลต่ออำเภอในบทบาทอย่างอาเอและพวกหรือไม่ ภายใต้สภาวะการณ์แบบใดในพื้นที่เมือง

อำเภอย็อง สิ่งที่ยึดมั่นหรือแปรเปลี่ยนไปในในบทบาท

ย็องในฐานะชุดของกฎเกณฑ์อันซับซ้อนและสายใยการสืบทอดความรู้ในหมู่บ้าน จะสามารถใช้อธิบายถึงเอกภาพของอำเภอได้เฉพาะภายในกรอบโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อให้เกิดการสืบทอดส่งต่อกันมาเป็นรุ่นๆ อย่าง

จิ้งจิง (Li Ke Zhong, 1996 อ้างใน Geusau, 2000: 146) นำเสียดายที่กระทั้งสังคมบนดอยของอำเภอในทุกวันนี้นี้ก็แทบจะไม่มีโครงสร้างเช่นนั้นหลงเหลืออยู่ นอกจากการเข้าไปซื้อสินค้าการดำเนินชีวิตในหมู่บ้านของพวกเขาโดยคนนอกเช่นในรูปของการเผยแพร่ศาสนา โครงการพัฒนา ฯลฯ แล้ว ชาวสารที่เปี่ยมไปด้วยค่านิยมใหม่จากโลกภายนอกยังหลั่งไหลเข้าสู่การรับรู้ของพวกเขาอยู่ทุกวันผ่านโทรทัศน์และสื่ออื่นๆ ยิ่งต้องเข้ามาหากินอยู่ในเมืองที่มีโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างไป อย่างว่าแต่การสืบทอดกระทั้งความทรงจำและสำนึกที่มีต่ออำเภอยังยังเริ่มแผ่วจางลงไป

ตามความจริงอำเภอที่เข้ามาในเชียงใหม่ในทศวรรษมีความสัมพันธ์กับอำเภอยิ่งในระดับที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิต ความคิด ความเชื่อ ความจำเป็นหรือแม้แต่ความเป็นเพศของแต่ละคน

อาเอ อาบีและอาดินับถือทั้งวิญญาณบรรพบุรุษหรืออาเพัวอาผีและพุทธไปพร้อมๆ กัน เช่น อาเอบางครั้งที่ผ่านมาทางเชิงดอยสุเทพก็จะแวะกราบไหว้รูปปั้นครุฑาศรีวิชัย นอกจากนี้เธอยังชอบอ่านหนังสือทางศาสนา เช่นงานเขียนของพุทธทาสภิกขุแม้จะบ่นว่าเข้าใจยากก็ตาม หรือคราวที่เล่าถึงชีวิตวัยเด็กบนดอยที่อยากดูโทรทัศน์แต่ด้วยความที่ไม่มีเงินจึงต้องไปแอบดูตามฟ้านบ้านของบ้านที่มีโทรทัศน์จนถูกตักหน้าสาตไล่ เธอก็สอแตรความคิดเรื่องกรรมลงไปคำบอกเล่าของเธอ “บ้านนี้ตอนนั้นกรรมตามสนองเค้าลูกๆ เค้าก็ไม่มีใครได้ดี ทำเค้าไว้เยอะ ที่บ้านตอนนี้เหลือแต่พ่อแม่แก่ๆ อยู่กันเจิบเหงามมาก ไม่ค่อยมีใครไปคุยกับเค้า” อาบีเองก็ซึมซับความคิดเรื่องกรรมเข้าไฉ่ไม่น้อย วันหนึ่งเธอเปรยขึ้นว่า “หนูนะไม่มีกรรมอะไร ต้องมีเรื่องให้เสียใจอยู่เรื่อย ทำดีแล้วก็ไม่เห็นจะได้ดีซักที สงสัยชาติก่อนทำบาปไว้เยอะ แต่ชาตินี้ก็ซังสาร มันจะช่วยให้กรรมมันน้อยลงไปได้มั้จริ่เปล่าก็ไม่รู้เนาะ”

ส่วนครอบครัวของอาอีและอาเอฟนั้นนับถือคริสต์ศาสนา ทุกวันอาทิตย์ครอบครัวนี้จะพากันไปโบสถ์หรือในช่วงคริสต์มาสก็จะพากันไปร้องเพลงตาม

หน้าบ้านของผู้ที่นับถือคริสต์ สำหรับครอบครัวอาอีการหันมาเป็นคริสต์ ศาสนิกชนมีสาเหตุอยู่ที่ความคร้ามเกรงในวิญญาณบรรพบุรุษที่อาจให้โทษได้หากไม่ปฏิบัติตามยั้ง อาอีอธิบายว่า “ความจริงอำชามันกลัวผีนะ มันถึงหันมาเป็นคริสต์กันเต็มไปหมด นับถือผีแล้วมันมีกฎวนวาย อันนั้นก็ไม่ได้ อันนี้ก็ไม่ได้ ทำอะไรผิดไปนิดหนึ่งก็ต้องไปฆ่าหมูฆ่าไก่มาไหว้ผี ผีพวกนี้ก็เป็นผีบรรพบุรุษนั่นแหละ แล้วถ้าไม่ทำมันก็เป็นจริง ๆ ด้วยนะ ลงให้เห็น ๆ กันเลย กึกลัวกัน หลัง ๆ คนเลยหันมานับถือคริสต์กันเยอะ เพราะพอเป็นคริสต์ไปแล้วมันก็ไม่อะไรกับพวกเค้า นับถือผีมันวนวายนะ”

คำบอกเล่าของอาอีสื่อให้เห็นว่าอำชาจำนวนหนึ่งหันมาใช้คริสต์ศาสนาเป็นเครื่องมือปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างอำชายีองกับพวกเขา

อำชายีองครอบคลุมชีวิตอำชาและผลิตสร้างความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ให้อำชามาเนิ่นนาน หรือมันต้องล่มสลายไปภายใต้การปะทะกับระบบความเชื่อที่ใหญ่กว่า โดยเฉพาะในบริบทของสังคมเมืองที่อำชาสามารถมีหรือเลือกจะมีปฏิสัมพันธ์กับชนต่างวัฒนธรรมได้มากกว่าบนดอย อาบีเคยให้ข้อสังเกตว่า “หลัง ๆ อำชาเป็นคริสต์เยอะ เค้าหันมาเป็นคริสต์กันหมดเพราะมันไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องมีกฎอะไรมากมาย นับถือผีของอำชามีกฎเยอะมาก ๆ เลย” ขัดขึ้นว่าเลยทำกันไม่ไหว แต่อาบีว่า “ไม่ใช่ทำกันไม่ไหว จำไม่ได้ กฎมันเยอะมาก พี่พวกนี้หนูว่าอีก 20 ปีคงไม่มีแล้ว เด็กรุ่นหลัง ๆ นี่ก็ไม่มีใครมาสนใจแล้ว อะไรนิดอะไรหน่อยก็ผิดผี ๆ ”

แต่ถึงแม้อำชารุ่นอาเอและอาอีจะก้าวข้ามพรมแดนทางความเชื่อมาสู่ศาสนาใหม่ พวกเขาก็ใช้ชะหลุดออกไปอยู่นอกอิทธิพลของยั้งโดยสิ้นเชิง ควรกล่าวว่าการก้าวข้ามนี้เป็นไปแบบกลับไปกลับมา

เช่นช่วงที่อำชาคริสต์อย่างอาอียกกล่องมูลี่ที่มีน้ำหนักมากจนปวดเอว ทรมาณอยู่เป็นเดือน รักษาอย่างไรก็ไม่หาย เขาเลยตัดสินใจกลับขึ้นไปหาผีผ่า (หมอพิธีกรรมที่รักษาด้วยการติดต่อกับวิญญาณ) บนดอย อาเอฟผู้เป็นภรรยาเล่าว่า “วันนี้เลยให้กลับขึ้นไปนวดบนดอย ๆ เค้ามีคนรักษาพวกนี้ได้

มีคนเคยไปอยู่แม็คคอมิค (โรงพยาบาล) เสียไปหนึ่ง 2 อาทิตย์นะ แต่ไม่หายเลยกลับไปนอนบ่นดอย หายเลย เสียไป 400 (บาท) จริงๆ ค่ารักษาอะไรเค้าแค່ร่อยเดียวแหละ แต่สงสารเค้า”

อาบีที่วิจารณ์อำช่ายอยู่บ่อยๆ ก็อดไม่ได้ที่จะคิดว่า “ดินะที่มีผู้คุ้ม” เมื่อคราวที่เธอขับมอเตอร์ไซด์กลับบ้านกลางดึกคืนหนึ่ง แล้วมีมอเตอร์ไซด์ของชายเมาสุราที่ไม่เปิดไฟหน้าขับเข้ามาชนรถเธอจนเสียหาย แต่เธอกลับไม่เป็นอะไร

คำวันหนึ่งสนทนากันถึงพิธีศพอำช่า อาบีว่า “เวลาคนตายอำช่าจะมีการฆ่าควาย หมู แพะ ไก่อะไรด้วย ฆ่าตั้งหลายตัว บางคนหมดเป็นแสนนะ ค่าเลี้ยงคนอีก” เมื่อถามว่าเลี้ยงกี่วันเธอว่า “ถ้าวรอก 9 วัน ถ้าจนก็วันสองวัน แต่หนูเห็นมีงานศพหนึ่งนะเค้าบอกหมดไป 2 แสนนะ หนูว่าไม่เห็นต้องเปลืองเงินเยอะกันขนาดนั้น อำช่าเค้าเชื่อกันนะว่าฆ่าควาย ฆ่าอะไรให้ไปเยอะๆ แล้วเค้าจะได้มีกินมีใช้ตอนไปถึงโลกนั้น หนูว่าประสาทนะ คนสมัยใหม่เค้าไม่คิดกันยั้งแล้ว ไม่มีใครคิดยั้งกันหรอก ถ้าจะให้กินก็ตอนที่เค้าอยู่นะให้กินไปเยอะๆ สิ ให้กินดีๆ ไปเลยไม่ต้องมาทำตอนเค้าตาย ให้ตอนตายกินก็กินไม่ได้ เอาไปก็เอาไปไม่ได้” อาเอฟซึ่งทั้งๆ ที่เป็นคริสต์แต่พอได้ฟังการคิดเช่นนี้ของอาบีก็กล่าวขึ้นอย่างไม่เห็นด้วยว่า “ไม่หรอก เค้าเอาไปด้วยได้ เอาไปได้ อำช่าเค้าเชื่อว่าถ้าทำยั้งแล้วจะทำให้เวลาไปถึงที่นั่น (แหะ หมูหอง หรือหมู่บ้านบรรพบุรุษ) แล้วจะมีพวกควายอะไรนี้ให้ใช้กัน พวกนั้นนะ (พินาหรือหมอสวดในพิธีกรรมและยี่ผ้า) เค้าเห็น หมอผีนะ”

อาบีไม่ได้คิดถึงขนาดที่ว่า การใช้เงินอย่างมหาศาลของเจ้าของงานอาจเป็นการตอกย้ำอำนาจหรือความมั่งคั่งที่แสดงผ่านการให้ เธอมองเพียงว่านั่นคือความสิ้นเปลืองที่ย่องเรียกร่องจากอำช่า โลกทัศน์ใหม่ๆ ที่เธอสะสมได้จากการใช้ชีวิตในเมืองอาจหล่อหลอมมุมมองเช่นนั้นให้กับเธอ อาเอฟกล่าวขึ้นอีกว่า “ความจริงหมดไม่ถึงแสนหรอกมั้ง น่าจะซักร้อยห้าหมื่นมากกว่า ก็มี

ฆ่าควายฆ่าหมูแล้วก็เลี้ยง จริงๆ แล้วเค้าก็ไม่ได้บังคับว่าต้องทำมาก ๆ อย่างคนจนๆ ไม่มีเงินนี่เค้าก็ให้ฆ่าแค่หมูตัวเล็กๆ หรือไก่อะไรก็ได้ ไม่ต้องไปทำเยอะยังงั้น” เธอพยายามชี้ให้อาบีเห็นว่าอย่าขำยोंงนั้นความจริงก็เป็นสิ่งที่ยืดหยุ่นได้ แม้อาขำยोंงจะมากไปด้วยกฎและการเรียกร้องแต่หากกระทำมิได้จริงๆ มันก็พร้อมที่จะถูกปรับเปลี่ยน

ตัวอย่างทำนองนี้ที่มีมาแต่โบราณสามารถเห็นได้จากประเพณีการไล่ชิงช้า ซึ่งกล่าวกันว่าแต่เดิมถูกกำหนดให้มีถึง 33 วันติดต่อกัน แต่ปัจจุบันลดเหลือเพียง 4 วัน เหตุผลคือช่วง 33 วันนั้นเป็นเวลาทำอาขำยोंงกำหนดให้หยุดพักและวางมือจากงานในไร่ทุกชนิดเพื่อเฉลิมฉลอง ผู้มีงมีที่เชื่อฟัง ยोंงเตรียมเสบียงอาหารไว้มากมายแต่เนื่องจากมีคนยากจนมาร่วมกินดื่มกันเป็นจำนวนมาก เสบียงที่เตรียมไว้จึงหมดไปอย่างรวดเร็ว ผู้มีงมีที่เชื่อฟังกฎไม่กล้าออกไปหาเสบียงมาเพิ่ม พวกเขาจึงพากันล้มตายเพราะมัวรอให้พ้นกำหนด 33 วันก่อน ขณะที่คนจนเริ่มออกไปหาชุดหัวมันในป่ามาเพิ่มเติมซึ่งความจริงเป็นการผิดข้อกำหนดของยोंง แต่มันกลับทำให้พวกเขาอยู่รอดหลังจากครั้งนั้นเพื่อมิให้ผู้มีงมีที่สตัยชื้อถือมั่นต่อกฎต้องตกตาย ประเพณีไล่ชิงช้าจึงถูกทอนเวลาลงมาเป็น 4 วัน (Geusau, 1983: 259-260)

คำขับขานโบราณเกี่ยวกับการไล่ชิงช้านี้ไม่ได้ต้องการสอนให้อาขำฝืนกฎอย่างไรเหตุผล แต่ต้องการชี้แนะเพียงว่าการยึดมั่นต่อกฎจนตนเองต้องลำบากเป็นสิ่งที่อาขำมิพึงกระทำ

อาขำยोंงที่มองเพียงผิวเผินแล้วจะให้ภาพของกลุ่มกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดตายตัวนั้น ความจริงมีแง่มุมของการเปิดกว้างเพื่อปรับเปลี่ยนตามเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันแฝงอยู่ในตัวด้วย

กฎเกณฑ์ที่มากมายและความเคร่งครัดในอำนาจของวิญญาณบรรพบุรุษทำให้อาขำหลายรายละทิ้งยोंงแล้วหันมาหาศาสนาอื่น แต่อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อาขำเมืองโดยเฉพาะอาขำที่เป็นสตรีค่อยๆ ละทิ้งยोंงก็คือความไม่เท่าเทียมกันระหว่างความสัมพันธ์ชายหญิงที่ถูกกำหนดไว้ในยोंง

สำนึกที่ว่าเกิดมาเป็นผู้หญิงอ้าซ่าแล้วลำบากนั้น มีให้เห็นอย่างเป็นปกติในคำบอกเล่าเกี่ยวกับชีวิตอ้าซ่าของพวกเธอ

เช่นเมื่อตอนที่อาบีเล่าถึงชายอ้าซ่าฐานะดีที่ตนเคยชื่นชอบเธอก็อวว่า “จริงๆ แล้วแต่งกับอ้าซ่าไม่ว่าจะเป็นอ้าซ่าจนหรืออ้าซ่ารวยผู้หญิงก็ลำบากทั้งนั้นแหละ เพราะต้องทำงานหนักเหมือนๆ กัน ดูแม่ก็ยังทำงานหนักอยู่ทุกวัน” เธอไม่ได้ตำหนิที่หญิงต้องทำงานหนัก แต่ตำหนิที่ว่าหญิงฝ่ายเดียวที่ต้องทำงานหนัก

คำวนหนึ่งที่น่าสนใจหนังสือเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียอาคเนย์มาให้ดู อาเอหยิบไปพลิกดูเห็นในนั้นมีรูปหญิงอ้าซ่าสะพายตะกร้าด้วยหน้าผากโดยปล่อยตัวตะกร้าห้อยไปด้านหลังทั้งยังต้องหิวสัปดาห์ละครั้ง เธอกล่าวขึ้นว่า “เนี่ย ผู้ชายอ้าซ่าเป็นยังเงี้ยะ น่าเกลียดมากเลย ของอะไรๆ ก็ให้ผู้หญิงถือ ผู้หญิงแบกหมดเลย แล้วตัวเองก็เดินมือเปล่าสบายๆ ความจริงผู้ชายแข็งแรงกว่าเนาะ น่าจะช่วยผู้หญิงถือแต่เนี่ยไม่มีเลย เค้าว่ำทำยังงั้นแล้วดูไม่เป็นผู้ชาย ไม่รู้จักอะไรกัน ผู้หญิงอ้าซ่าตะกอนลำบากมากเลยนะ ดีที่ไม่ได้เกิดตอนนั้น แล้วบางทีมีลูกก็ต้องแบกลูกด้วย มีท้องก็ต้องแบกด้วย ลำบากมากเลย” อาบีพยักหน้าเห็นด้วย อาเอฟเสริมว่า “เมื่อก่อนผู้หญิงอ้าซ่าลำบากมาก ถ้าผัวตายหรือท้องก็ต้องหาผัวใหม่แต่งให้ได้ภายใน 13 วัน แล้วส่วนใหญ่ก็ไม่รู้จักกันมาก่อนหรอก พ่อแม่จับแต่งงานนะ” บิดามารดาของอาเอ อาบี ก็ถูกจับแต่งงานกันแบบคลุมถุงชน อาบีว่า “ไม่ใช่เค้ากลัวพ่อแม่เค้าเสียใจหรอก แต่เค้าต้องทำตามประเพณีนะ ประเพณีอ้าซ่าเนี่ยแรงมากเลยนะ อะไรๆ ก็ต้องทำตามหมด นึกดูนะผู้หญิงต้องทำงานทั้งๆ ที่ท้องแก่ ลูกกำลังจะออกนะ แล้วพ้อออกลูกได้ 13 วันก็ต้องรีบไปทำงานอีกแล้ว อะไรกันนะ แทบจะไม่ได้พักเลย ผู้หญิงตะกอนลำบากมากเลย แต่เค้าก็ต้องทำ เพราะเป็นประเพณี” อาเอฟกล่าวต่อว่า “ผู้หญิงลำบาก ตอนท้องก็ต้องทำงานหนักนะ เคื่อบอกว่าต้องทำงานหนักๆ จะได้ออกลูกง่าย ท้องแก่ก็ยิ่งต้องทำ” อาเอเสริมว่า “บางคนไปออกลูกกลางทาง (ไปไร่) ก็มี เลยตั้งชื่อว่า ‘ไ้อ์กลางทาง’ แล้วเธอก็หัวเราะให้กับภาพเหตุการณ์นั้น

อาเอฟยังเล่าถึงเรื่องที่คุณชายอำเภอบางคนก็นิยมมีภรรยาน้อย แต่นั่นย้ำว่า “ไม่ใช่ผู้ชายเลี้ยงนะของอำเภอเนี่ยะ ที่มีเมียน้อยก็คือผู้หญิงเป็นคนเลี้ยง” อาบีเสริมขึ้นว่า “ผู้ชายอำเภอสาบยายจะตาย ไม่ทำอะไรเลยวันๆ นะ”

เมืองมิได้เป็นบริบทที่บีบให้ผู้หญิงอำเภอต้องลุกขึ้นมาทำมาหากินเพราะแต่เดิมมาผู้หญิงอำเภอก็คือแรงงานสำคัญของบ้านอยู่แล้ว แต่เมืองกลับเป็นบริบทที่ผลิตค่านิยมชุดใหม่ให้กับความสัมพันธ์หญิงชายของอำเภอ บุรุษอำเภอจำนวนไม่น้อยเข้ามาหารายได้ในเมืองด้วยงานอาชีพที่หลากหลายตั้งแต่การเป็นแรงงานรับจ้าง พนักงานสถานบันเทิงสถานบริการ ประกอบอาชีพอิสระ เช่นการขายของจีปาดะ ข้าวไข่เจียว ปลาหมึกปิ้ง ส้มตำและอื่นๆ รวมไปถึงจนถึงการค้าสินค้าชาติพันธุ์ในไนท์บาซาร์หรือย่านใกล้เคียง ในลักษณะของการวางสินค้าหัตถกรรมนานาเผ่าขายแบบกะดินริมทางเท้าของถนนท่าแพช่วงที่ค่อนข้างใกล้ไนท์บาซาร์ หน้าโรงแรมท่าแพเพลสหรือที่ย่านถนนคนเดินในวันอาทิตย์

พื้นที่ที่อยู่นอกขอบเขตการควบคุมของอำเภอยังเช่นเมือง คือพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้อำเภอทั้งชายและหญิงได้ไถ่ถามทบทวนความเป็นเพศและความสัมพันธ์ระหว่างเพศของตน มันคือบริบทที่เอื้อให้อำเภอสามารถทำ “ความเป็นอื่น” ให้เกิดขึ้นในความเป็นเพศหรือคุณลักษณะทางเพศของตนที่มีมาแต่เดิม มันคือบริบทที่เอื้อให้เกิดการปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างเพศที่เคยสุดขั้วสุดถูกให้มาอยู่ในระดับกลางๆ เอื้อให้เกิดการผลิตความเป็นเพศแบบใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและโลกทัศน์ในปัจจุบันของพวกเขาซึ่งเริ่มผลห่างจากโครงสร้างสังคมแบบเดิมที่ผลิตยั้งขึ้นมา

อาเอกเล่าถึงสถานภาพของอำเภอยังในปัจจุบันว่า “ถ้ากับคนที่นับถือผีก็ยังคงสำคัญอยู่มากนะ อย่างปู่หรือพ่อก็ยังนับถืออยู่ แต่ถ้าเป็นพวกที่หันไปนับถือคริสต์เค้าก็ไม่สนใจแล้ว เค้าบอกว่ากฎมันเยอะ เวลาทำผิดอะไรก็ต้องเลี้ยงผีๆ เค้าจนไม่มีเงินไปเลี้ยงเลยหันไปเป็นคริสต์ แต่ก็แปลกที่ตะกอนไม่มีศาสนาคริสต์ทุกคนก็เลี้ยงผีกัน แต่ก็ไม่เห็นเป็นไร เค้าก็อยู่กันมาได้ พอ

มีคริสต์เข้ามา ก็บอกว่าไม่มีเงินไปเลี้ยงผีเวลาทำอะไรผิด จริงๆ แล้วเวลาเลี้ยงผีเค้าก็ไม่ได้บอกว่าต้องไปล้มหมูล้มวัวตัวใหญ่ๆ แยกตัวเล็กๆ ก็พอแล้ว มันอยู่ที่ใจนะ”

ไม่ว่าอ่าชาวยังจะเป็นระบบกฎเกณฑ์ที่เปิดกว้างมากเพียงใด แต่เมื่อบริบทด้านพื้นที่และเวลาเปลี่ยนไปก็ย่อมเป็นธรรมดาที่จะมีเนื้อหาของข้อกำหนดหลายอันที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงๆ ของอ่าชาในปัจจุบัน ซึ่งอาจนำไปสู่ความคิดเช่น อาเอวว่า “แต่ประเพณีบางอันที่ดีๆ ก็มีนะ พวกตี่ๆ นี่ก็น่าเก็บไว้แต่อันไหนที่ร้ายๆ ก็น่าจะตัดทิ้งไป” ความจริงกระทั่งในอดีตอ่าชาวยังก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความหมายที่ตายตัว มันถูกปรับเปลี่ยนเป็นระยะๆ มาโดยตลอด เช่นการที่อ่าชาวยังในพม่าอนุญาตให้อ่าชาลงมาเป็นแรงงานรับจ้างในพื้นที่ราบได้ในช่วงเดือนสิงหาคมถึงพฤศจิกายนทุกๆ ที่ปรากฏการณ์เช่นนี้ไม่เคยมีมาก่อนในเนื้อหาของย็อง (Geusau, 1983: 256) แต่นั่นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ (ชุมชนอ่าชาฝั่งพม่า) และเวลา (ในยุคนั้น) ของอ่าชาที่มีสำนึกว่า “ยังต้องพึ่งพา” อ่าชาวย็องอยู่ ซึ่งนำไปสู่การมองว่ามิว้าย็องจะเปลี่ยนไปเช่นไร มันก็จะยังคงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับอ่าชา แต่ภายในเมืองเชียงใหม่ทุกวันนี้ที่อ่าชาบางรายเห็นว่า “ผมไม่เอาเลยนะ ประเพณีอ่าชาเนี่ย มันเยอะ เด็กรุ่นใหม่ไม่มีใครเอาเลย ทั้งกันไปหมดเลย” เล่า อ่าชาวย็องจะยังคงมีความสำคัญหรือคุณค่าต่ออ่าชาอย่างพวกเขาอีกหรือ

หากมองเฉพาะด้านเนื้อหาของข้อห้ามข้อพึงปฏิบัติภายในสังคมเมืองอ่าชาวย็องคงค่อยๆ จางหายไปพร้อมกับสำนึกของความเป็นอ่าชา

สำนึกเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของอ่าชาคือสิ่งที่ตั้งอยู่บนฐานของธรรมเนียมประเพณีที่เป็นผลของประสบการณ์การเอาตัวให้รอดของเหล่าบรรพบุรุษที่สะสมและสืบทอดกันมาเป็นรุ่นๆ อย่างยาวนาน (Geusau, 2000: 143) เมื่อกระทั่งธรรมเนียมประเพณีในชีวิตประจำวันที่มีส่วนตอกย้ำสำนึกความเป็นอ่าชาอย่างเรียบง่ายเช่นภาษา อาหาร การแต่ง

กาย ฯลฯ ไม่ได้รับการปฏิบัติหรือแทบไม่ได้รับการปฏิบัติโดยเด็กอำเภอรุ่นใหม่ภายในเมือง แล้วสำนึกว่าตนคืออำเภอจะมาจากที่ใด

ธรรมเนียมประเพณีมีไว้สิ่งที่มีไว้แค่เพื่อให้จดจำแต่เป็นสิ่งที่มิใช่เพื่อให้นำไปใช้ปฏิบัติ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์โดยพื้นฐานคือสิ่งที่เกิดขึ้นมาได้โดยการปฏิบัติที่แตกต่างจากชนกลุ่มอื่นที่อยู่รายล้อมตน แนนอนว่าหากมองความเป็นชาติพันธุ์ในฐานะกระบวนการมันย่อมหมายถึงการปฏิบัติต่างๆ ที่แตกต่างไปจากคุณลักษณะของความเป็นชาติพันธุ์ของชนกลุ่มนั้นๆ ที่มีมาแต่เดิมด้วย แต่นั่นจะมากจะน้อยย่อมยังคงเป็นการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากการปฏิบัติของชนกลุ่มอื่นไปพร้อมๆ กันในตัว เช่น อาเอแม้นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสมัยใหม่อย่างคนไทยทั่วไป แต่เธอก็ยังนิยมสนทนาเป็นภาษาอ่าซ่า กินอาหารอ่าซ่า เคารพในผีบรรพบุรุษไปพร้อมๆ กับการนับถือพุทธ เมื่อไม่สามารถปฏิบัติให้เห็นต่างจากชนกลุ่มอื่นได้ก็จึงไม่สามารถธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนไว้ได้เช่นกัน เพราะเมื่อปราศจากความแตกต่างจากชนกลุ่มอื่นแล้วก็มีทราบดีว่าจะไปธำรงรักษาอันใดไว้เพื่ออะไร

อาเอฟกล่าวถึงทักษะทางภาษาอ่าซ่าของลูกๆ ตนว่า “คนโตพูดได้นิดหน่อย แต่คนที่สองกับที่สามนี้ไม่ได้เลย แต่ฟังรู้เรื่องนะ แต่พูดไม่ได้ บางทีพ่อแพนโทรมาจากดอยแล้วเค้าพูดภาษาไทยไม่ได้ไงก็เลยไม่ได้พูดกับหลาน เค้าก็อยากพูดนะ แต่หลานพูดไม่ได้ เค้าก็บอกถ้าปิดเทอมเอากลับมาอยู่บนดอยมั่งสิ มันเป็นคนไทยกันไปหมดแล้ว เด็กรุ่นหลังๆ นี่อีกหน่อยไม่รู้แล้วว่าอ่าซ่าเป็นยังงัย อีกหน่อยไม่มีแล้วมั้งอ่าซ่าละ” ภาษาขอมไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่ทำให้อ่าซ่าเป็นอ่าซ่า แต่อ่าซ่าที่พูดภาษาอ่าซ่าไม่ได้จะอยู่ยั่งยืนงด้วยสำนึกว่าตนคืออ่าซ่าได้นานเพียงใด

อีกวันหนึ่งอาเอฟเล่าให้ฟังว่า “วันก่อนพาลูกคนโตกับคนที่สองไปเที่ยวตลาดนัดคนจีนตรงสุขเหว่าเนีย แล้วเค้าพูดจีนกันง (ลูกชาย) ก็ไปบอกว่าเค้าพูดอะไรกันก็ไม่รู้ เป็นชาวเขามั้ง” เล่าพลางก็หัวเราะให้กับปฏิกิริยา

ทางชาติพันธุ์ของลูกชายตนที่ไม่ได้ตระหนักว่าตนเองก็คืออำเภอคนหนึ่ง ชีวิตในเมืองกลับทำให้เด็กอำเภอที่อายุ 6-7 ขวบสับสนในความเป็นชาติพันธุ์ของตน อาเอหัวเราะกับคำบอกเล่าของอาเอฟแล้วกล่าวว่า “อีกหน่อยเด็กพวกนี้ก็กลายเป็นคนไทยหมดแล้ว รู้จักแต่คาราโอเกะ มือถือนั่นแหละ”

ประเด็นของที่นี่ไม่ได้อยู่ที่ความต้องการจะแข่งแข่งความเป็นอำเภอ เพราะกระทั่งอาเอ อาบี อาดีและอาเอฟก็ไม่ได้แต่งชุดอำเภอในชีวิตประจำวัน แต่อยู่ที่ว่าเมื่อเด็กอำเภอรุ่นใหม่ไม่ได้ตระหนักถึงประโยชน์ของการเป็นอำเภอ ซึ่งจะมีมากจะน้อยย่อมผูกพันอยู่กับย็อง (เช่นอาอี อาเอฟ แม้เป็นคริสต์ศาสนิกชนก็ยังเข้าใจและรู้จักปรับใช้อำเภอยิ่ง) แล้ว พวกเขาก็ไม่ทราบว่าจะรักษาความเป็นอำเภอ จะรักษายิ่งของอำเภอเอาไว้ทำไม ฉะนั้นหากพิจารณาอำเภอยิ่งที่ด้านเนื้อหาซึ่งส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ภายในเมืองของอำเภอผู้มีทางเลือกมากขึ้น สักวันหนึ่งมันคงดับสิ้นไปเพราะเริ่มปรับใช้ชีวิตของเจ้าของมันที่พลัดกระจ่ายมาสู่อีกบริบทหนึ่งไม่ได้

ต่างจากเด็กอำเภอรุ่นใหม่ อำเภอในทัศนาซอย่างอาเอและพวกแม่ไม่ได้แต่งชุดอำเภอ ไม่ได้ยึดถืออำเภอยิ่งอย่างเคร่งครัดเหมือนอำเภอรุ่นบิดามารดาของพวกเธอ แต่เธอและพวกก็ยังมีความเห็นว่าตนคืออำเภออย่างแจ่มชัด แม้แต่ในการปฏิสัมพันธ์เล็กๆ น้อยๆ กับผู้อื่น เช่นวันหนึ่งอาเอซื้อผักกาดเขียวมาจากแม่ค้าที่ขี่สามล้อเครื่องมาขายถึงหน้าร้านจำนวนหนึ่ง คนเมืองที่ทำงานอยู่แถวนั้นเห็นเข้าก็แนะนำว่า “เเนีย ถ้าเอาไปจ่อ (ต้ม) ใส่กระดุกหมูนะ ลำขนาด (อร่อยมาก) เลย” อาเอว่า “ไม่เอาอะ นี่ชอบเอาไปต้มกับน้ำ ใส่เกลือกับมะขามเปียก ต้มแค่นั้นแหละ แล้วก็กิน อร่อยแล้ว” คนเมืองผู้นั้นยังยืนยันแนะนำต่อว่า “ใส่กระดุกหมูไปด้วยสิ ลองใส่ดู จะติดใจ” เธอแย้งว่า “ไม่เอาหรอก ต้มยังงี้แหละดีแล้ว อย่างนั้นไม่ชอบ อย่างนั้นมันสะอาดดี น้ำมันใสๆ ไม่มีมันลอย” คนเมืองผู้นั้นยังเข้าชี้แนะนำต่อ ซึ่งเธอก็ให้เหตุผลเป็นการตบตบว่า “ไม่เอา อำเภอเค้ากินกันยังงี้”

อำเภอรุ่นอาเอไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นกับความเป็นอำเภออย่างตายตัว กระทั่ง

อ่าข้าย็องเองบางครั้งก็ถูกพวกเธอหันมาทวนถามถึงความเหมาะสม เช่นในเรื่องของความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างหญิงชาย ภาระการเซ่นไหว้ที่ดูมึสออดคล้องกับวิถีชีวิต และความคิดแบบใหม่ของอ่าข่าปัจจุบัน ฯลฯ แต่กระนั้นพวกเธอก็ยังมีสำนึกว่าพวกเธอเป็นอ่าข่าแต่ทว่าเป็นอ่าข่าที่แตกต่างไปจากอ่าข่าแบบเดิม และด้วยสำนึกเช่นนี้ในพื้นที่การค้าอย่างเชียงใหม่ในท่าบazaar พวกเธอจึงสามารถดำรงอยู่ได้ทั้งในฐานะของอ่าข่าและไม่อ่าข่า ขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในแต่ละช่วงเวลา

กล่าวไปฟังดูคล้ายเป็นเรื่องง่ายราวกับว่าอ่าข่าอย่างเธอและพวกเธอสามารถยึดเหนี่ยวความเป็นอ่าข่าได้ตามอำเภอใจ แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่กว่าจะทำเช่นนั้นได้ พวกเธอต้องพยายามเรียนรู้ทำความเข้าใจในรหัสอำนาจที่มีอยู่มากมายในในท่าบazaar นับแต่ต้องรู้ว่าตรงนี้ใครคุมตรงนั้นใครครอง ผู้คุมและผู้ครอง (ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ) ต้องการให้พวกเธอทำตัวแบบใด ไปจนถึงต้องรู้ว่าลูกค้าต้องการเห็นและซื้อสินค้าในลักษณะใด (เพราะความต้องการของลูกค้าคืออำนาจประเภทหนึ่งที่เขาที่กำหนดรูปแบบการค้าของผู้ค้า) ทั้งยังต้องมีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้าง “ความแตกต่างอย่างมีคุณค่า” ให้เกิดขึ้นแก่สินค้ารวมทั้งตัวของพวกเธอเองได้ และอ่าข้าย็องก็คือทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญอันนั้น

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าหากมองเฉพาะด้านเนื้อหา อ่าข้าย็องคงต้องดับสูญไปในวันหนึ่งในสังคมเมืองเพราะความเสื่อมในคุณค่าเชิงปฏิบัติ แต่หัวใจสำคัญของอ่าข้าย็องไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาเพราะเนื้อหาสามารถได้รับการผลิตใหม่ให้มากขึ้นหรือน้อยลงได้ตามเงื่อนไขของพื้นที่และเวลา หัวใจสำคัญของอ่าข้าย็องกลับอยู่ที่ “ตรรกะ” หรือกลไกเชิงตรรกะของมัน นั่นคือการคิดหาและให้เหตุผลกับปรากฏการณ์ที่อ่าข่าได้มาประสบในเชิงวิภาษวิธี^๑ (dialectics) ซึ่งนี่คือ “กลไกพื้นฐานในการเอาตัวให้อวดของอ่าข่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ต้องพึ่งพากลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่ราบที่มีอำนาจเหนือกว่าตนเองมาโดยตลอดในประวัติศาสตร์” (Geusau, 1983: 260 และ Geusau, 2000: 123) หากมองอ่าข้าย็องในฐานะตรรกะเราจะพบว่ากระทั้งในพื้นที่

การค้าของเมืองอย่างไนท์บาซาร์ ในทุกวันนี้ถ้าชาวยิงก็ยังคงมีชีวิตอยู่ใน
ปฏิบัติการทางการค้าและปฏิบัติการอื่นๆ ในชีวิตแต่ละวันของพวกเขา

เข็มขัดผ้าถุง (เข็มขัดที่ได้จากการนำเอาผ้าปักของมังมาเย็บเป็นเส้น
จากนั้นจะนำหอยเบี้ย เม็ดเดียว ลูกบิด เหรียญเงินเก่า ฯลฯ มาเย็บประดับ
ประติ๊ดประตอยเพิ่มเข้าไป) หมวกเด็กมังแบบอ่าชาหรือหมวกเด็กมังตาม
ความคิดของอ่าชาที่อาเอเย็บขึ้นมาขายนักท่องเที่ยวนั้น ไม่ใช่ทั้งของๆ มัง
และของๆ อ่าชา มันแย่งยันกับของๆ มังที่มีมาแต่เดิมไปพร้อมๆ กับแย่งยัน
กับของๆ อ่าชาที่มีมาแต่เดิม มันคือสินค้าชาติพันธุ์ที่แสดงให้เห็นถึงการ
เคลื่อนไหวเชิงวิภาษวิธี (dialectical movement) ของความคิดของอ่าชาผู้
เย็บปักที่วิภาษกับทั้งความเป็นมังและความเป็นอ่าชา

หมวกอ่าชาที่อ่าชาทำขึ้นมาเพื่อขายให้นักท่องเที่ยวซึ่งถูกปรับให้ง่าย
ต่อการสวมใส่และมีราคาไม่แพงนัก (หมวกที่สตรีอ่าชาทำใช้เองค่อนข้างมี
ความซับซ้อนในการสวมใส่ทั้งยังใช้วัสดุที่หายากหรือมีราคาแพงเช่น เงินแท้
อลูมิเนียมอย่างดี ขนชะนีย้อมสี ฯลฯ จึงยากต่อการนำมาขาย) เสื้อ
กระโปรงอ่าชาแบบง่ายๆ ที่อ่าชาเร่ขายใส่เดินขายของกันก็แสดงให้เห็นถึง
ตรรกะอันนี้ เคยถามอาเอว่าชุดเช่นนั้นบนดอยมีใส่กันไหม เธอว่า “บนดอย
ไม่มีหรอก เสื้อที่ใส่บนดอย (ถ้าเป็นเสื้อแบบอ่าชา) ต้องสวยๆ เพราะพวก
บนดอยจะดูออกว่าอันไหนสวย ไม่สวย แต่ที่นี้มันไม่มีคนดูเป็น ก็ใส่อะไร
ก็ได้ที่ดูแล้วเป็นอ่าชา”

ทั้งหมวกทำขายและชุดที่ใส่เดินขายของคือผลงานที่เกิดจากการคิดเชิง
วิภาษวิธีกับความเป็นอ่าชาแต่เดิมมา ซึ่งในที่นี้หมายถึงหมวกกับชุดที่อ่าชา
ทำใช้กันเอง และการคิดเชิงวิภาษวิธีกับความไม่เป็นอ่าชา มันคือผลงานที่
อยู่ระหว่างความเป็นและไม่เป็นอ่าชา แต่กระนั้นก็เป็นผลงานที่มีคุณค่าและ
ความหมายต่อบรรดาอ่าชาที่ค้าสินค้าชาติพันธุ์ในไนท์บาซาร์ เพราะอย่าง
น้อยมันก็ก่อให้เกิดรายได้ทั้งทางเศรษฐกิจ (เงิน) และทางสังคมวัฒนธรรม
(ความสำคัญในฐานะผู้สร้างบรรยากาศความเป็นเมืองเหนือ และความเป็น

ตะวันออกที่แปลกตาให้แก่พื้นที่นี้) ขึ้นแก่พวกเขา

ที่อดีเคยกล่าวว่า “ทำเป็นกีดกันชาวเขาไม่ให้ขาย ที่ในนี้ก็ชาวเขา 50% ลองไม่ให้ขายขึ้นมาในก็ไม่ใช่ในแล้ว” ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของ ธรรมชาติแบบวิถีชีวิตที่แฝงอยู่ในอำเภอโขง ในกรณีนี้สองข้อที่ตรงข้ามคือการ ถูกแบ่งออกเป็นคนไทยกับคนไม่ไทย ซึ่งแน่นอนว่าอำเภอต้องถูกจัดไว้ใน พวกหลัง แต่การเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบทบาทต่อการสร้างแรงดึงดูดในรูป ของความแปลกตาให้แก่ในท่บาซาร์ในปัจจุบันมากทำให้การคิดที่ติดอยู่กับการ แบ่งขั้วตรงข้ามอันตรายตัวถูกวิภาษหรือให้เหตุผลแย้งกันไป จนกลายเป็นทางออกที่ตกย้ำความสำคัญของตนได้แม้ต้องมาตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่ เป็นรองก็ตาม

แม้อำเภอจะถูกมองว่าไม่ใช่คนไทย แต่บริบทของเชียงใหม่ในท่บาซาร์ก็ ชักนำไปสู่การคิดเชิงวิภาษวิธีว่าถึงอย่างไรในปัจจุบันพวกเขาก็ได้ก้าวเข้ามาสู่ การเป็นกลุ่มชนที่มีความสำคัญในระดับหนึ่งต่อการดำรงอยู่ของเชียงใหม่ ในท่บาซาร์ อาณาบริเวณของการท่องเที่ยวที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยการปะทะ ประสานกันของความเป็นชาติพันธุ์กับความเป็นเมือง ที่อยู่ภายใต้นโยบาย ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวของรัฐไทย

หากกล่าวไป ธรรมชาติเชิงวิถีชีวิตที่เป็นหัวใจของอำเภอโขงนั้นก็คล้าย กับการสร้างพื้นที่ที่สาม (third space) หรือการสร้าง “ความเป็นอื่น” ให้ เกิดขึ้นในธรรมชาติแบบขั้วตรงข้ามที่แย้งกันมาอย่างตายตัว (Soja, 1996)

วิถีชีวิต ธรรมชาติที่อำเภอเลือกใช้ในยามเผชิญกับความกดดัน ความจริง ก็คือการสร้างความเป็นอื่นให้เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีอำนาจเหนือกว่าครอบงำอยู่ ก่อนแล้ว คือการสร้างความเป็นอื่นให้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ ถูกกำหนดไว้อย่างตายตัวในรูปของขั้วตรงข้าม

อำเภอกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกคุกคามกดดันโดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มแข็งกว่า มาโดยตลอดจำเป็นต้องใช้ธรรมชาติมาเป็นหนึ่งในกลไกของการเอาตัวให้รอด

แม้ต้องมาตกอยู่ในภาวะที่เป็นรองแต่มันก็พอจะช่วยประคับประคองความเป็นอ่าข่าให้มีสืบมาจนถึงยุคโลกาภิวัตน์เช่นปัจจุบัน

บทสรุป

เมืองคือพื้นที่ที่เป็นแหล่งรวมของโลกอันหลากหลาย โลกเหล่านี้แทรกซึม ซ้อนทับ คบเกี่ยวและปะทะขับเคลื่อนกันอย่างเป็นปกติ โดยที่มิมีวันจะรวมเป็นโลกใบเดียวกันได้ แต่กระนั้นมันก็ได้หมายความว่า การปฏิสัมพันธ์อันมีความหมายที่เกิดขึ้นผ่านความต่างทางวัฒนธรรม ความต่างทางชาติพันธุ์จะพบเห็นไม่ได้ภายในเมือง (Allen, 1999: 54-65, 91-95) ภายใต้สภาวะการณ์ที่มากไปด้วยความแตกต่างและการเจรจาต่อรองให้เห็นถึงความสำคัญของความต่างของตนเช่นนี้ ความเป็นอ่าข่าก็ได้ถูกทำให้กลายมาเป็นความเป็นชาติพันธุ์ที่มีนัยแปรเปลี่ยนไปตามคู่กรณี พื้นที่และจังหวะเวลาของเมือง บ่อยครั้งที่ความเป็นอ่าข่าของอ่าข่าเมืองถูกปกปิด กดทับไว้อย่างจงใจหากอ่าข่าที่เป็นผู้กระทำสำนึกได้ถึงความไม่มีประโยชน์ของมันในสภาวะการณ์เฉพาะหน้านั้น แต่ก็บ่อยครั้งอีกเช่นกันที่ความเป็นอ่าข่าของอ่าข่าเมืองถูกแสดงออกอย่างมีชีวิตชีวาตามเงื่อนไขของสภาวะการณ์เฉพาะหน้า หรือถูกแสดงออกอย่างไร้รูปแบบที่ตายตัว ซึ่งเชิงใหม่ในท์บาชาร์คือพื้นที่ (ทางกายภาพ) และเวลา (ที่เปิดจำหน่ายสินค้า) หนึ่งของเมืองที่เอื้อให้เกิดปฏิริยาทางชาติพันธุ์เช่นนั้น

ประเด็นที่ควรสังเกตคือมีว่าจะเป็นการเลือกที่จะไม่แสดงความเป็นอ่าข่าออกไป หรือการเลือกที่จะแสดงความเป็นอ่าข่าออกไปอย่างยืดหยุ่น เช่นการพร้อมใจกันแต่งชุดอ่าข่าเต็มยศเข้าร่วมงานพิธีหรือขบวนพาเหรดที่ทางเทศบาลจัดขึ้น การปรับประยุกต์หมวกและเข็มขัดที่อ่าข่าทำใช้กันเองให้เรียบง่ายขึ้นและมีราคาย่อมเยาจนเหมาะต่อการเป็นสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว การประยุกต์การปักหอยเบี้ยและเม็ดเตี๋ยลงไปในผ้าผืนเพื่อทำเป็นเข็มขัดขายนักท่องเที่ยว การทำอาหารอ่าข่ามากินร่วมกันกับร้านข้างๆ ซึ่งมีทั้งที่เป็นอ่าข่าและไม่ใช่อ่าข่า การใช้ภาษาอ่าข่ากับอ่าข่าที่มาสนทนาด้วย

ซึ่งบางทีก็มีการปนภาษาไทยบ้าง การใช้ภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การใช้คำเมือง ภาษาไทยกับนักท่องเที่ยวไทย ฯลฯ ก็ล้วนแสดงให้เห็นถึงกลไกเชิงวิภาษวิธีที่เป็นหัวใจสำคัญของอำช้าย่อง ภายใต้สภาวะการณ์ที่ไม่ต้องการความเป็นอำช่า อำช่าก็ไม่ต้องไปฝืนแสดงความเป็นอำช่า ภายใต้สภาวะการณ์ที่เรียกร้องความเป็นอำช่า อำช่าก็ต้องรู้จักเลือกตอบสนองให้สอดคล้องกับกาลเทศะที่อำนาจเศรษฐกิจการเมืองและอำนาจแห่งความปรารถนาของนานาบุคคลที่เป็นคู่กรณีเฉพาะหน้ากำหนดขึ้นมาให้

ในจักรวาลวิทยาของอำช่า ความแย้งแย้งต่าง ๆ หรือการปฏิเสธมักเกิดขึ้นในรูปของวิภาษวิธี ซึ่งชี้แนะว่าจงยึดทางสายกลางเพื่อเคลื่อนได้ต่อไปในประวัติศาสตร์ จงรู้จักประนีประนอมเพื่อทำให้บางสิ่งเป็นที่ยอมรับได้เพื่อความอยู่รอด จงยืดหยุ่นเพื่อที่จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับชนกลุ่มใหญ่และความกดดันอื่นๆ จากภายนอกได้

(Geusau, 1983: 276)

หากมองว่าอำช่าหมายถึง “ผู้ที่อยู่ตรงกลาง” (Geusau, 2000: 138) ทุกวันนี้อำช่าที่เข้ามาอยู่ในเมืองก็ยังคงเป็นผู้ที่อยู่ตรงกลางเช่นในอดีต อยู่ตรงกลางระหว่างความใหม่กับความเก่า อยู่ตรงกลางระหว่างปัญหา กับความเป็นไปได้ต่างๆ นานาที่จะเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ภายในเมือง และที่สำคัญความเป็นชาติพันธุ์ของผู้ที่อยู่ตรงกลางอย่างพวกเขาโดยเฉพาะความเป็นชาติพันธุ์ของอำช่าเมืองก็คือความเป็นชาติพันธุ์ที่ถูกผลิตขึ้นมาอย่างกลางๆ อย่างแท้จริงโดยกลไกเชิงวิภาษวิธีที่เป็นฐานของอำช้าย่อง มันทั้งแย้งแย้งกับความเป็นผู้อื่นและแย้งแย้งกับความเป็นอำช่าที่มีมาแต่เดิมไปพร้อมๆ กัน ความเป็นอำช่า ความเป็นชาติพันธุ์ของอำช่าจึงมิใช่ความเป็นชาติพันธุ์อันตายตัว แต่เป็นความเป็นชาติพันธุ์ที่พร้อมจะถูกปรับเปลี่ยนตราบเท่าที่มันยังคงมีประโยชน์ มีคุณค่า ความหมายทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมต่อกลุ่มชนผู้สร้างมันขึ้นมา และเมืองก็คือพื้นที่ที่เราจะได้เห็นกระบวนการการผลิตสร้างความเป็นอำช่าที่มีชีวิตชีวา และสับสนมากที่สุด

เชิงอรรถ

- ¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัยเรื่อง “อ่าชาไนท์บาซาร์ การค้ากับความเป็นชาติพันธุ์” (2549) ซึ่งอยู่ภายใต้โครงการการวิจัยเรื่อง “อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองเชิงวัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย” ของศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
- ² ประเด็นเกี่ยวกับพัฒนาการในการเข้ามาในเมืองและเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ของชาวอ่าชา สามารถหาอ่านเพิ่มเติมได้ในรายงานการวิจัยเรื่อง “อ่าชาไนท์บาซาร์ การค้ากับความเป็นชาติพันธุ์” (2549)
- ³ ปัจจุบันมีการแปลคำนี้ว่า “ชาติพันธุ์ทัศน์”
- ⁴ คำว่าอ่าชาโดยทั่วไปจะเขียนว่า อาชา แต่ผู้เขียนจงใจใช้คำว่า “อ่าชา” เพราะเห็นว่าคำนี้เป็นสำเนียงที่ใกล้เคียงกับการออกเสียงของชนชาติพันธุ์นี้มากที่สุด (ดูเพิ่มเติมใน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. (2546) อ่าชา พิธีกรรม ความเชื่อ ความจริงและความงาม กุศโลบายดำรงวิถีแห่งชนเผ่า. อ่าชาในไทยมีด้วยกันประมาณ 8 กลุ่ม 3 กลุ่มใหญ่คือ อุโละอ่าชา โละมีอ่าชาและผามิอ่าชา อีก 5 กลุ่มย่อย คือ เบี้ยอ่าชา หนาค้าอ่าชา อูฟ้อ่าชา อาเค่ออ่าชาและอาเจ๊ะอ่าชา (Toyota, 1998: 202)
- ⁵ งานวิจัยนี้จำแนกอ่าชาที่ค้าสินค้าชาติพันธุ์ในเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่ขายสินค้าชาติพันธุ์อยู่ในทำเลที่ดีที่สุดของไนท์บาซาร์คือบันไดซ้ายขวาทางด้านหน้าของอาคารศูนย์การค้าเชียงใหม่ไนท์บาซาร์ กลุ่มที่สอง เป็นอ่าชาที่ขายสินค้าชาติพันธุ์ในทำเลที่เป็นกึ่งขายขอบและขายขอบของไนท์บาซาร์เช่นเช่าพื้นที่ของกาแลไนท์บาซาร์เปิดเป็นร้านค้าย่อยที่ถูกแบ่งไว้เป็นล๊อคๆ วางสินค้าจำหน่ายบนรถเข็นริมทางหรือวางสินค้าบนผ้าปูเบาะดินริมทางเท้าของถนนข้างคลองและบางส่วนของถนนอื่นที่เชื่อมต่อกับไนท์บาซาร์ อาทิ ถนนท่าแพ ถนนลอยเคราะห์ กลุ่มที่สาม คืออ่าชาที่เดินเร่ขายสินค้าชาติพันธุ์ไปตามทางเท้าของไนท์บาซาร์และย่านใกล้เคียง

อาเอเป็นอุโละอำชาเพศหญิง บ้านเดิมอยู่ที่ดอยแสนใจ จังหวัดเชียงราย ลงมาใช้ชีวิตในเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่อายุ 8 ขวบ เริ่มงานจากการเป็นเด็กล้างจาน เด็กรับใช้ลูกจ้างร้านอาหาร และหันมาขายสินค้าชาติพันธุ์จนถึงปัจจุบัน

อาบีเป็นน้องสาวของอาเอ เรียนการศึกษานอกโรงเรียนในเมือง เคยทำงานเป็นเด็กปั๊ม เด็กล้างจานและหันมาช่วยพี่สาวขายของ

อาซีเป็นน้องชายอาเอ เข้ามาเรียนภาคปกติในเมือง ระหว่างนั้นก็ช่วยพี่สาวขายของมาโดยตลอด ปัจจุบันทำงานเป็นพนักงานโรงแรมและขายของที่ไนท์บาซาร์ควบคู่กันไป

อาตีเป็นลูกชายของอาของอาเอ ซึ่งก็คือญาติคนที่รับอาเอลงมาอยู่ด้วยในตอนเด็กๆ เกิดในเมืองเชียงใหม่ ขายสินค้าชาติพันธุ์อยู่ข้างร้านอาเอ กลางวันทำงานในลักษณะงานแบบเอ็นจีโอ

อาอีเป็นอุโละอำชาเพศชายจากดอยแสนสุข จังหวัดเชียงราย ตอนเด็กเคยมาเป็นเด็กวัดที่วัดศรีโสดา เคยเป็นพนักงานบริษัท ขายของจิปาตะ เคยลงไปค้าขายที่สืลัมกับประตุน้ำ แต่ในที่สุดก็กลับมาเชียงใหม่ ขายของอยู่ข้างร้านอาเอ

อาเอฟเป็นโละมีอำชาจากพม่าข้ามมาอยู่บ้านเกิดไทย เป็นภรรยาของอาอี เดิมขายของอยู่ที่กาแลฟู้ดเซ็นเตอร์ แต่แต่งงานแล้วก็ย้ายมาขายของที่ข้างร้านอาเอ ช่วงขายไม่ดีบางทีก็จะไปขายปลาหมึกบั้ง แมลงทอด

อาเคเป็นอุโละอำชาเพศชาย เป็นเพื่อนกับอาเอมาตั้งแต่สมัยยังเป็นเด็กอยู่บนดอย เดิมขายสินค้าชาติพันธุ์ที่กาแลไนท์บาซาร์ ปัจจุบันมาเปิดร้านอยู่ในกลางเมือง

⁶ ตำนานกึ่งเทพนิยายของอาหนี่และอำชากล่าวถึงช่วงเวลาที่พวกเขาได้สร้างเมืองของตนที่มีกำแพงล้อม ซึ่งบันทึกของจีนได้ช่วยยืนยันเรื่องนี้ เมืองนี้มีนามว่าทุ้มหล่งหรือทุ้มหล่าส์ เป็นเมืองป้อมปราการตั้งอยู่ใกล้ที่ราบลุ่มแม่น้ำดำเหนือรอยต่อระหว่างจีน ลาวและเวียดนามในปัจจุบันไปประมาณ 100 กิโลเมตร ภายหลังเมืองนี้ถูกเรียกหาเป็นภาษาฮั่นว่า “โหม่เจียง” (Mojiang) (Backus, 181: 163; Lewis, 1968, Vol. 1: 42 อ้างใน Geusau, 2000: 139)

⁷ ประเด็นเรื่องอำชาฮ้าง ดูเพิ่มเติมใน Kammerer, Cornelia Ann. (1986) Gateway to the Akha World: Kinship, Ritual, and Community among Highlanders of Thailand. Ph.D. dissertation, the University of Chicago.

⁸ บทความนี้ใช้คำว่า “วิภาษวิธี” ในความหมายว่าเป็นการคิดแย้งหรือการคิดหาเหตุผลมาแย้งยันกับสภาวะสุดขั้วสุดகுที่ได้มาเผชิญ เพื่อบรรลุถึงพื้นที่ที่สามซึ่งจะช่วยให้คนเหล่านั้นพอจะมีที่หยัดยืนอยู่ในสังคมที่ก่อตัวขึ้นมาบนฐานของระบบความสัมพันธ์แบบชั่วคราวข้าม อนึ่งคำว่าพื้นที่ที่สามในที่นี้ไม่ได้มีความหมายว่าเป็นเพียงพื้นที่ที่อยู่ตรงกลางระหว่างพื้นที่ที่หนึ่งกับพื้นที่ที่สอง แต่ยังเป็นพื้นที่ที่ (1) รวมเอาพื้นที่ที่หนึ่งเข้ามาไว้ในตัวหรือสัมพันธ์อยู่กับพื้นที่ที่หนึ่ง (2) รวมเอาพื้นที่ที่สองเข้ามาไว้ในตัวหรือสัมพันธ์อยู่กับพื้นที่ที่สอง (3) รวมเอาทั้งพื้นที่ที่หนึ่งและพื้นที่ที่สองเข้ามาไว้ในตัว หรือสัมพันธ์อยู่กับทั้งพื้นที่ที่หนึ่งและพื้นที่ที่สอง และ (4) ไม่ได้รวมเอาพื้นที่ที่หนึ่งและพื้นที่ที่สองเข้ามาไว้ในตัว หรือเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้สัมพันธ์กับทั้งพื้นที่ที่หนึ่งและพื้นที่ที่สอง

บรรณานุกรม

- ขวัญชีวัน บัวแดง, ปนัดดา บุญยสาระนัย และประสิทธิ์ ลิปรีชา. 2546. *วิถีชาติพันธุ์ในเมือง*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทวิช จตุวรพฤกษ์, สมเกียรติ จำลองและทรงวิทย์ เชื้อมสกุล. 2540. *จากยอดดอยสู่สลัม: การปรับตัวของชาวเขาในเมืองเชียงใหม่*. สถาบันวิจัยชาวเขา กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- Allen, John. 1999. Worlds within Cities. In Doreen Massey, John Allen and Steve Pile (Eds.), *City Worlds*. London: Routledge.
- Basham, Richard. 1978. *Urban Anthropology: The Cross – Cultural Study of Complex Societies*. California: Mayeld Publishing.
- Geusau, Leo Alting Von. 1983. Dialectics of Akhazang: The Interiorizations of a Perenial Minority Group. In John Mckinnon and Wanat Bhruksasri. (Eds.), *Higlanders of Thailand* (pp: 243–277), Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Geusau, Leo Alting Von. 2000. Akha Internal History: Marginalization and the Ethnic Alliance System. In Andrew Turton. (Ed.), *Civility and Savagery: Social Identity in Tai States*. Richmond: Curzon Press.
- Simmel, Georg. 1964. The Metropolis and Mental Life. In Paul K. Hatt and Albert J. Reiss, Jr. *Cities and Society: The Revised Reader in Urban Sociology* (5th ed.) (pp: 635–646), New York: The Free Press of Glencoe.
- Smith, Michael Peter. 2001 *Transnational Urbanism: Locating Globalization*. Oxford: Blackwell.
- Soja, Edward W. 1996. *Thirdspace*. Malden: Blackwell.
- Toyota, Mika. 1998. Urban Migration and Cross-Border Networks: A Deconstruction of the Akha Identity in Chiang Mai. *Southeast Asian Studies*, 35: 197–223.